

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND. NR. 2 FEBRUARI 1988

LOS NR.: f 2,50

HET DILEMMA VAN DE SCHAARSE DONOR

LEVEN AAN EEN DRAADJE

HET MAANDBLAD

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

43ste jaargang
februari 1988
nummer 2

postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Telefoon 030-318145

REDAKTIE

Hes van Huizen (hfdred.)
Ingeborg van Teeseling

VORMGEVING

Hes van Huizen
Rik Tazelaar

MEDEWERKERS

Bert Boelaars
Henk Bonger
Ingrid Cramer
Rémi van der Elzen
Charles Groenhuysen
André Hielkema
Theodor Holman
Emmy Jacobs
Tom Janssen
Albert Nieuwland
Ida Overdevest
Michel Pellanders
Chris Pennarts
Dick van der Peijl
Martin Šimek
Liesbeth Sluiter
Gerdie Snellers
Frits Stoffels
Chiel Verduijn
Sylvia Weve
Martin de Zoete (sekr.)

REDAKTIEKOMMISSIE

Henk Smit (voorzitter)
Mettha de Nachtegaal
Hans Martens
Bram Roozendaal

Verschijnt ook op cassette voor
mensen met een handicap.
Informatie: ledenadministratie
HV 030-318145

Kopij voor het maartnummer
moet uiterlijk 12 februari bij de
redactie zijn. Kopij sturen naar:
Redactie Humanist, postbus 114,
3500 AC Utrecht.
Dit blad is gedrukt bij Brouwer
Offset bv, Utrecht.

IN DIT NUMMER

- 3** De bedreigingen zijn te groot voor tweestrijd, samenwerking HV en kerken is noodzaak. Gaat er iets moois bloeien of blijft het touwtrekken om formatieplaatsen?
- 5** Als bouwer aan een betere wereld leeft Joop den Uyl voort bij veel humanisten
- 6** Het omslagverhaal gaat over een bij uitstek ethisch dilemma: het leed van hen die wachten op een donororgaan en het recht op zelfbeschikking, ook van het dode lichaam. Dood doet leven, zoveel is duidelijk
- 12** De jaarlijkse Socrateslezing werd in 1987 gehouden door de HV-voorzitter. En maakte heel wat los. Humanisme en levensstijl, daar ging het eigenlijk over
- 14** Simon Carmiggelt en Geert van Oorschot, zij verrijkten de Nederlandse cultuur. Henk Bonger staat stil bij hun heengaan
- 17** Albert Nieuwland dook in enige boeken en stak heel wat op van ruziemaken, onder hypnose gaan en superoplossingen zoeken
- 19** De HV-vrouwen gaan het 5 maart hebben over vrouwenvisie op seksualiteit
- 20** Voor de redactie kan het jaar niet meer stuk: wij noteren een komplimenterende brief
- 21** De radio- en televisieprogramma's van het Humanistisch Verbond. Met de kont tegen de krib naar Nederland 3
- 22** Nieuws uit hoofdbestuur en Verbondsraad, aankondigingen uit de afdelingen. Het HV-G-e-b-e-u-r-e-n dus

(advertentie)

STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C & E 69.97.13.889

G I R O 6 1 6 8

**MAAK HET UZELF (en ons) MAK-
KELIJK:**
geef de Postbank/Bankgirocentrale opdracht een *vast bedrag* per jaar/kwartaal/maand/week af te schrijven ten gunste van het Steunfonds Praktisch Humanisme te Utrecht (giro 6168).

Machtigingskaarten zijn verkrijgbaar bij het Postkantoor of bij Marga van der Lans, Steunfonds Praktisch Humanisme, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht, tel: 030-322786.

BEHOEDZAME HANDREIKING NAAR KERKEN

Grote krantekoppen: „De lege kerk is ook de humanisten een zorg.“
 „Humanisten en kerken: nieuwe coalitie tegen moderne ledigheid.“
 Het dagblad Trouw valt van zijn geloof af en zet als kop boven een hoofredactioneel commentaar: „Een humanistisch geluid.“ Het woord „humanistisch“ klinkt er als een geuzennaam. En de NRC schrijft: „Er bloeit iets moois tussen het Humanistisch Verbond en de kerken.“
 Maar die konklusie is op z'n minst voorbarig. *It takes two to tango!*

Aanleiding voor alle rumoer is de eind vorig jaar gehouden Socrateslezing. Spreker: Jan Glastra van Loon. Onderwerp: humanisme en levensstijl (waarover elders in dit blad meer). De kern van het betoog van de HV-voorzitter is dat om de grote bedreigingen voor de

mensheid (de voortschrijdende verwoesting van het natuurlijke milieu; de ontwikkeling van kernwapens; de risico's verbonden aan genetische manipulatie; fundamentalisme) te keren, oude strijdbijlen – onder andere van christenen en humanisten – moeten worden begraven. Ieders inzet is nu nodig. Daarom, vindt Glastra van Loon, moet de ontkerkelijking ook humanisten een zorg zijn. Want als de kerk wordt verlaten vanwege negatieve gevoelens, is dat geen stap naar zelfstandigheid maar naar een toestand van innerlijke onzekerheid. „En overal waar mensen in geestelijke nood zijn en waar die nood niet met anderen kan worden gedeeld, ontstaat een voedingsbodem voor destructieve gevoelens, gedachten en gedragingen“, aldus de HV-voorzitter in zijn Socrateslezing. Het begraven van de strijdbijlen, de zorg over ontkerkelijking en de uitgesproken noodzaak tot samenwerking zijn met name de thema's die door de

pers worden opgepikt. De geur van mea culpa die volgens vele neuzen uit deze woorden opstijgt doet het goed in calvinistisch Nederland. Trouw (12-12-1987) is meteen bereid de hand ook in eigen boezem te steken: „De kerk heeft dikwijls de grootste moeite gehad haar onechte zusje een plaatsje in de zon te gunnen.“

Maar of de kerken nu bereid zijn om een stukje op te schuiven... dat is nog zeer de vraag. In een uitgebreid interview met Ton Crijnen in het weekblad De Tijd (31-12-1987) stelt Glastra van Loon dat wel als een noodzakelijke voorwaarde. „Aan kerkelijke zijde toont men zich nog steeds nauwelijks bereid ons, wat informatieposten en subsidies betreft, datgene te geven waarop we als Humanistisch Verbond recht hebben gezien de verschuivingen in de getalsverhoudingen. Dat zal eerst moeten veranderen, wil er sprake kunnen zijn van een vruchtbare samenwerking tussen het Verbond en de kerken.“

Wel geeft de beslissing van staatssekretaris Van Houwelingen om het aantal humanistische raadsliden in de krijgsmacht met zes uit te breiden, enige hoop. Maar daar mag het niet bij blijven. Een aantal van (straks) 28 humanistische op 127 protestantse, 121 rooms-katholieke en 2 joodse) geestelijke verzorgers is immers te zot bij een buitenkerkelijkheid onder de Nederlandse bevolking van meer dan 50%. (En Trouw maar schrijven dat het Humanistisch Verbond overvraagt...)

Regenboog

Die waarschuwing van Jan Glastra van Loon tegen de gevaren van nihilisme is al zo oud als het Verbond zelf. Wel nieuw is zijn uitgesproken overtuiging dat de kerken behulpzaam kunnen zijn bij de bestrijding van dit nihilisme: „Kerken hebben daar in het verleden een dam tegen opgeworpen”, zegt Glastra van Loon in de NRC. „Ze spelen een stabiliserende rol in de maatschappij” (NRC 24-12-1987).

Maar ook op dit punt is eerder sprake van een voorzichtige handreiking uit noodzaak dan van een overgave met huid en haar.

Tegen De Tijd zei Jan Glastra van Loon het nog eens heel duidelijk: „De bedreigingen waarmee onze moderne samenleving wordt geconfronteerd zijn qua omvang en intensiteit zo groot, dat je niet meer met de oude, exclusieve denkpatronen uit de voeten kunt. De tijd waarin iedere groepering deed alsof ze de wijsheid in pacht had, is definitief voorbij. We moeten meer inklusief gaan denken. Erkennen dat een ieder van ons op zijn best een aspect van de waarheid, één kleur uit de regenboog bezit.”

De konklusie dat Glastra van Loon het 'mea culpa' heeft uitgesproken, is dus op zijn minst voorbarig. Het zijn de kerken – en dat ligt in de aard van het beestje – die buitensluiten en steeds hebben buitengesloten. Glastra van Loon. „Wat het humanisme daar tegenover plaatst is de socratische wijsheid van het weten dat men niet weet. Zelfs datgene wat ik het meest zeker denk te weten kan nog en vergissing blijken te zijn. (-).

Hiermee erken je impliciet dat geen enkele levensbeschouwing de hele waarheid in zich draagt en dat we daarom voortdurend naar de waarheid moeten blijven zoeken.”

Ingrid Cramer

DEZE MAAND GEEN ARTIKEL VAN THEODOR HOLMAN. ONZE SKRIBENT VERKEERT BUITEN-GAATS

4 Humanist februari 1988

AUK DE BOER EXPOSEERT IN ERASMUSHUIS

Auk de Boer (30) maakt al zo'n acht jaar linoleumsneden. Eerste werkte zij vanuit details en had zij veel lijnen nodig om iets uit te beelden. Later ontstonden er lino's met een enkel persoon in een karakteristieke houding tegen een zwarte achtergrond. Weer later speelt de decoratie juist een belangrijke rol. Momenteel spreekt uit haar werk veel aandacht voor de omgeving. Maar nog steeds geeft zij de mens een centrale plaats in haar werk. Auk de Boer drukt haar lino'sneden zelf af in kleine oplagen. De prenten zijn voor deze kunstvorm groot te noemen: zo'n 60 bij 80 cm. Haar werk is van 1 maart tot 1 april te zien in het Erasmushuis in Utrecht (Oudkerkhof 11, vlakbij het stadhuis), op werkdagen tussen 10.00 uur en 17.00 uur.

KINDEREN UIT ZIMBABWE EN NEDERLAND WISSELEN UIT

„Ik heb veel van jullie land op televisie gezien. En ik vind het niet eerlijk dat er rijken en armen zijn. Ik zou het eerlijk vinden als het gelijk was. Zodat niemand meer honger hoeft te lijden.” Dit schrijft Esther, één van de Nederlandse kinderen die opstellen schreven en tekeningen maakten voor hun leeftijdsgenoten in Zimbabwe. Die op hun beurt schreven terug en het resultaat is te lezen in een speciale krant, de Zimbabwe Kinderkoerier.

Een echte krant vol verhalen, tekeningen en foto's. Het is een co-productie van de stichting Humanistisch Vormingsonderwijs en het HIVOS, Humanistisch Instituut voor Ontwikkelings-samenwerking.

Deze speciale krant – bestemd voor kinderen van de bovenbouw van basisscholen – is tegen betaling van de portiekosten verkrijgbaar bij HVO, Postbus 114, 3500 AC Utrecht (tel. 030-318145).

DE EERSTE KRANT DOOR AFRIKAANSE KINDEREN

Zimbabwe kinderkoerier

De Zimbabwe Kinderkoerier is een eenmalige uitgave van HVO en HIVOS • NAJAAR 1987 • Gratis exemplaren op aanvraag

ARMEN RIJK: NIET EERLIJK

„Ik heb veel van jullie land op televisie gezien. En ik vind het niet eerlijk dat er rijken en armen zijn. Ik zou het eerlijk vinden als het gelijk was. Zodat niemand meer honger hoeft te lijden.”

Dit schrijft Esther. Zij is één van de Nederlandse kinderen die optellen schreven en tekeningen maakten voor kinderen in Zimbabwe. Op hun beurt schreven de kinderen uit Zimbabwe terug. Hun verhalen kun je in deze krant lezen. Maar eerst later wel nog even een paar Nederlandse kinderen aan het woord. Wat denken zij over Zimbabwe?

A. B. Esther dat jullie er niet vinden. B. Zou ook de armen.

Esther schrijft verder: „Wat me opvalt als ik Afrika op televisie zie, is dat het bij jullie nooit regent en bij ons altijd. Bij ons schijnt de zon nooit en bij jullie altijd. Zullen we ik zou het leuk vinden om een keer naar jullie land te gaan. Ik voel me rijk vergeleken met jullie.”

Ook Anne

Dok. Janke zou wel eens naar Zim-

babwe willen. Ze schrijft: „Mis-

leken vind ik het in jullie land wel

veel mensen zijn die rijk zijn. Nou

ja, maar ik besef dat wij zo leven

doen: Er zijn in ons land genoeg

arme mensen. Het was een keer

heel koud in Nederland. Er waren

hadden in huis, want bijvoorbeeld

hun kachel was uitgeleigd. En

dan hadden ze met kleren op bed en

om.”

Maar opgenomen

aan denkt dat de mensen in de

Derde Wereld niet zelf kun-

nen redden. Daar zijn ze te dom

voor, schrijft hij. De mensen daar

zijn zo arm. Ze zijn zo arm dat ze

niet eens eten en nieuwe kleren

kunnen kopen. Ze worden meestal

in krotten en eten met hun han-

den. Dat eten komt van andere

landen. De landen sturen dan

voedselklakken en melk om

brood van te kunnen bakken.

Maar dat melk wordt zo opgege-

ven, want ze weten niet hoe ze

brood moeten bakken. Dat brood

kunnen ze niet bakken omdat ze

alleen kunnen leren.

De mensen hadden ook geen wa-

terputten als andere landen. Ze

niet hadden gemaakt. Als ze die

hulp van andere landen blijven

hopen voor de arme mensen in de

landen daar.”

Disco's

Arndt schrijft over blanke en

zwarte mensen in Zimbabwe: „Ik

vind dat het een stom gedoe is. De

blanke schieten donkere mensen

dood (vroeger). Maar nu is het

heel anders. Donkere mensen

gaan naar de disco's en dansen de

hele avond. En ze drinken dan

wat. Nou, dat moet het wezen!”

Neem 'n kijkje in Zimbabwe!

IN HET NUT VAN HET

DAGELIJK LEVEN

Een Nederlandse meisje in Afrika, een Zimbabweans meisje met drie moeders en zo maar een dag.

In Zimbabwe wonen sommige mensen in hutten van leers en anderen in chicke villa's. Hoe komt dat? Wat voor land is Zimbabwe?

TORRENTSTORMEN

Boer, politicus of moordenaar? Of toch maar liever later een eigen vliegtuig?

LEVEN VAN HET LAND

Mali, camels, singhars, mango's, matonsen. Dat eten de Zimbabweanen onder zelf. Maar als de droogte overvalt, moet de noot. De mensen krijgen honger en dan gaan ze soms vreemde dingen doen.

DE STAD

In de hoofdstad Harare staan grote flats. Lange de bruide straten vind je dure winkels. Gewoonde dat kinderen uit de provincie hun ogen uitstijlen.

FEEST

Calu en bier. Dat hoort bij verjaardagen en bruiloften. Feest is ook een schoolreisje naar Groot Zimbabwe, de ruïne van een stad van 800 jaar geleden.

VERHALEN

Een lue haas. Een erge slang als beddengoed. En andere verhalen.

Iedereen gaat jong naar school in Nederland

• ZACHRYA - Ja, Nederland, wat is dat voor een land? Bijna alle kinderen op de

tijd

IHEU NEEMT RESOLUTIES AAN OVER AIDS EN FUNDAMENTA- LISME

Het is al weer een hele tijd geleden, maar toch is het belangrijk genoeg om te vermelden. Begin oktober vorig jaar nam de Board Meeting van de IHEU, de internationale humanistische organisatie waarbij ook het HV is aangesloten, twee resoluties aan. De eerste ging over het Aids-beleid. Er wordt hierin aangedrongen om dat beleid niet alleen te toetsen aan de bedoelingen maar ook aan de feitelijke gevolgen, verder dat het generaliseren naar risicogroepen strijdig is met het non-diskriminatie beginsel en dat het de verantwoordelijkheid is van de overheid om de burgers goed te informeren en een actief beleid te voeren gericht op preventie.

Daarnaast werd ook een resolutie over het islamitisch fundamentalisme aangenomen. Hierin wordt gesteld dat de IHEU bezorgd is over de toenemende invloed van het aantal fundamentalistische islamitische groepen in de wereld. Zij handelen in strijd met de verklaring van de rechten van de mens en het humanistisch principe van recht op zelfbeschikking. Ook keurt de IHEU de onverdraagzaamheid van deze groeperingen ten aanzien van andersdenkenden af. De IHEU vraagt aan regeringen van de islamitische wereld om deze schendingen van de mensenrechten aan te pakken.

Training geweldloosheid

De Werkgemeenschap voor geweldloze verandering organiseert een training van vier weekenden. Er wordt intensief gewerkt aan het verdiepen van leven en handelen vanuit geweldloosheid. Centraal staan conflicten. Wat gebeurt er in ruzie? Hoe doe je en wat kan je doen? De volgende driedeling wordt gebruikt: eigen ruzie, ruzie van anderen (bemiddeling) en ruzie in de samenleving. De verkregen inzichten in conflicten geven kennis, van waaruit gewerkt wordt aan geweldloze actie, planning en strategie. Tussen de weekenden wordt steeds een terugkomdag gehouden. Bedoeling is dat deelnemers elkaar dan onderling begeleiden.

De training wordt begeleid door Magda van der Ende en Abel Hertzbergen. Data: 5-6-7 februari; 18-19-20 maart; 8-9-10 april; 27-28-29 mei. Opgave graag zo spoedig mogelijk. Voor uitgebreidere informatie bel: 033-753001, of schrijf Schimmelpenninckstr. 17 Amersfoort.

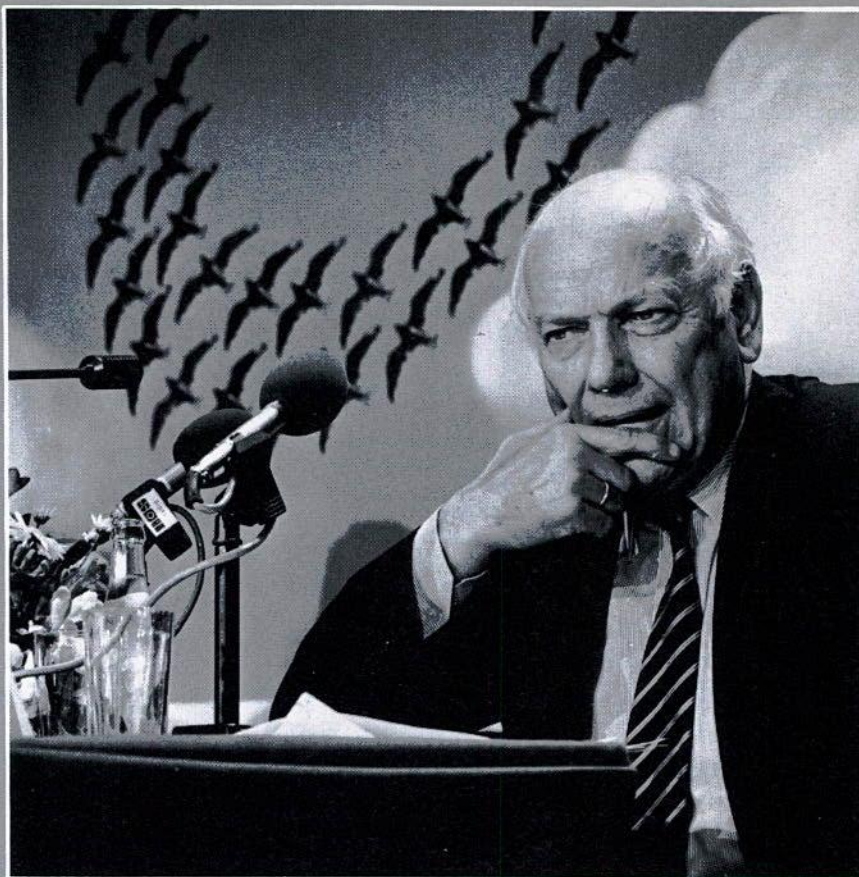

Foto: Chris Pennarts

JOOP DEN UYL: BOUWER AAN EEN BETERE WERELD

Het overlijden van dr. Joop den Uyl op 24 december 1987 heeft ook in het Humanistisch Verbond velen geschokt. Als minister-president en als fractieleider van de PvdA heeft Den Uyl veel voor de humanistische beweging betekend. De strijd tegen vanzelfsprekendheden, waaronder de overheersende positie van de kerken op het gebied van geestelijke zorg, zag hij als heel wezenlijk. Dit bracht hij dan ook naar voren op de jubileumbijeenkomst van het HV in maart 1986. Den Uyl noemde zich daar nadrukkelijk humanist en zei in dit verband „dat mensen hun bestaan en handelen willen en behoren te motiveren.“

De wijze waarop Den Uyl in oktober zijn plotselinge ziekte bekendmaakte, sloot aan bij zijn humanistisch denken. Het was een bevestiging van het open karakter waarmee hij gewend was de zaken tegemoet te treden. Velen, waaronder het hoofdbestuur van het HV, hebben hem laten weten dit moedig en inspirerend te vinden. Helaas is zijn levenseinde snel, zéér snel gekomen.

Uiteraard was het Verbond vertegenwoordigd bij de herdenkingsplechtigheid in Amsterdam. Het hoofdbestuur heeft zijn deelneming uitgesproken aan zowel de familie als de partij.

In de brief aan mevrouw Den Uyl bracht het hoofdbestuur een citaat naar voren van de wetenschapper en humanist Juhan Galtung uit Noorwegen. Deze zei in zijn toespraak op het IHEU-kongres in Oslo in 1986 over de betekenis van de dood: „Wij leven voort in de reputatie die we achterlaten. De taak voor ieder mens is het leven zo rijk en zo goed mogelijk te leven en om een – al is het maar héél klein – monument achter te laten, omdat gebouwd is aan een betere wereld“.

Velen zullen zich Joop den Uyl blijven herinneren, als bouwer aan een betere wereld.

Bert Boelaars

LEVEN AAN EEN DRAADJE

Het leven hangt aan een draadje. Een cliché, maar voor velen vlees geworden werkelijkheid. Twee maal per week je bloed laten spoelen om in leven te blijven, wachten op de dood van ... Ja van wie eigenlijk? Van een onbekende die bij zijn leven zo altruïstisch was om na zijn dood zijn organen voor transplantatie ter beschikking te stellen. Zo wachten in Nederland meer dan 1100 chronische nierpatiënten op de nier van een ander. Maar zij zijn niet de enigen die op een vervangend orgaan wachten. Hoornvlies, hart, lever en pancreas (alvleesklier) zijn eveneens schaarse organen.

Een bij uitstek ethisch dilemma; want het gaat om de afweiging tussen de kwaliteit van het leven van de wachtende en het recht op zelfbeschikking van de overlijdende. Wanneer mag je iemand als donor kenmerken? Als hij of zij een codicil bij zich draagt en de nabestaanden toestemming geven (het zogenaamde toestemmingssysteem)? Of moeten die organen na overlijden automatisch voor transplantatie beschikbaar komen, tenzij daar door middel van een codicil bezwaar tegen is gemaakt (het geen-bezwaarsysteem)? Of moet het initiatief voor al of niet donatie bij de arts ter plaatse worden gelegd (het required requestsysteem)? De meningen zijn verdeeld.

Bitter feit is wel dat duizenden mensen wachten op het moment dat ze die ene oproep van het ziekenhuis krijgen, het bericht dat iemands dood hen nieuw leven zal brengen.

Dick van der Peijl ging op bezoek bij iemand die met hart en nieuwe nier van het leven geniet. Ook sprak hij met een onderzoeker, met de directeur van Eurotransplant en met een humanistisch raadvrouw in een ziekenhuis.

Het dilemma van de schaarse donor

DOOR DICK VAN DER PEIJL

Station Harderwijk. Gehuld in een blauw trainingspak met op de rug groot het woord Nederland, staat een man van middelbare leeftijd in de druilerige regen. Een gezondheidsfreak of trimfanaat is de eerste gedachte, niet de man die ik moet hebben. Ik wacht op Jan Jaap Molemaker die door transplantatie een nier van een donor kreeg. De trein is al weer verder richting Zwolle gespoord, de uitgestapte reizigers haasten zich door het Hollandse weer naar huis. De man in trainingspak en ik zijn nog de enige twee mensen op het perron. Mijn vooroordeel wordt gelogenstraft: De man in trainingspak is Jan Jaap Molemaker.

In de auto op weg naar zijn huis vertelt hij dat hij in september aan het Wereldkampioenschap voor Getransplanteerden in Innsbruck heeft deelgenomen. Mijn verbazing wordt nog groter. „Ik heb meegedaan met tafeltennis en zwemmen”, zegt hij. „Die spelen zijn ontstaan uit de gedachte dat getrans-

planteerden nog best tot wat in staat zijn”.

Thuis hangt er in de kamer een vaantje met de tekst „Dutch Kidney Foundation”, onder die naam nam de Nederlandse afvaardiging deel. Hij duwt me een stencil in handen. „Ik heb daar ook gezongen. Ik heb er dat speciaal lied voor gemaakt.”

„I am alive”, staat op het stencil. De tekst in vier talen, sport verbroedert blijkbaar ook bij de getransplanteerden. „Aan sport deed ik nooit, dat was niets voor mij. Veel te vermoeiend, pijn in mijn zij. Maar voor een goed glas bier was ik best te vinden. In het sportcafé met al mijn vrienden. Maar nu... Geniet ik van het leven in hart en nieren (3x). Ja ik geniet”, luidt de tekst van het eenvoudige lied. „Mijn gitaar was voor mij mijn persoonlijke maatschappelijk werker”, legt Jan Jaap Molemaker uit. Op verzoek zingt hij met mooie volle stem over de verandering in zijn leven.

Lijdensweg

Ruim negen jaar geleden onderging Jan Jaap Molemaker een transplantatie van een nier van een overleden donor. Bijna twee jaar lang had hij gedialyseerd (spoeling van het bloed). Hij hoopte dat met de nieuwe nier een einde was gekomen aan zijn lijdensweg, maar dat was niet zo. „De eerste twee, drie jaar na de transplantatie heb ik me voortdurend afgevraagd: Wat ben ik er mee opgeschoten? Van de medicijnen die ik kreeg om afstoting van de nier door mijn lichaam te voorkomen, werd ik dik. Ik kwam 15 kilo aan voelde me ongelukkig in mijn eigen lijf. Mijn bloeddruk was veel te hoog. Ik kreeg staar aan mijn ogen, later werden mijn vingers gevoelloos. Dat was allemaal het gevolg van die pillen. Sinds drie jaar is de zaak gestabiliseerd. Nu vind ik het leven steeds plezieriger. Ik ben weer op mijn oude gewicht en heb zin in het leven”.

Foto: ABC-Press

Toen Jan Jaap 18 jaar was openbaarde zich al iets van zijn latere lijdensweg. Hij had angina. Door allerlei complicaties kreeg hij een chronische nierontsteking. Hij leefde voort, onwetend wat er met zijn lichaam aan de hand was. „Ik merkte wel dat ik voortdurend zo moe was.“ Elf jaar later krijgt hij jicht. „Dat was een opeenhoping van urinezuur die er door de nieren niet uitgegoid werd. Dat openbaarde zich aan mijn rechter grote teen. Ik kreeg een benauwd gevoel, ik kon niet slapen. Ik bleek vocht te hebben bij mijn hart en mijn longen.“ Een gang langs verschillende ziekenhuizen volgde, totdat bij het Academisch Ziekenhuis de oorzaak van de problemen aan het licht kwam. Een operatie volgde, er werd een verbinding gemaakt van de ader naar de slagader. En de periode van dialyse begon.

Twee maal per week trok Molemaker van zijn woonplaats naar Utrecht om zijn bloed te laten spoelen. „Ik voelde

ten voor aanpassing van het huis en de apparatuur. Thuis is het goedkoper, maar belangrijker voor de nierpatiënt is dat hij zich niet meer zo afhankelijk voelt. „In het ziekenhuis moest ik me houden aan vaste spoeltijden. Thuis was ik veel vrijer.“

Het gezin met vier kinderen draaide voornamelijk op moeder Molemaker. En op zijn werk – hij is hoofd van een afdeling in een zwakzinnigenoord – funktioneerde hij ook niet meer voor de volle honderd procent. Wel kreeg hij veel begrip en ondersteuning. Ondanks zijn bijna chronische futloosheid (tijdens de dialyse werkte zijn nier nog maar voor

weer aan de dialyse moet.“ Maar de operatie lukt. „Je moet daarna erg wennen. Je voelt je anders. Altijd heel voorzichtig, altijd de angst dat het mis gaat. Daardoor ben je ook kwetsbaar. Als je aan je nieuwe situatie gewend bent, voel je je meer euforisch. Daar moet je wel in gestimuleerd worden. De begeleiding is nog niet zo goed ontwikkeld. Maar ik ben blij dat ik de transplantatie heb ondergaan.“

In Nederland wachten in totaal 1100 chronische nierpatiënten op een donornier, de gemiddelde wachttijd is zo'n drie jaar. Ook voor hart, lever

Jan Jaap Molemaker: ik was afhankelijk van apparaten en handen vol pillen

me altijd vreselijk beroerd, was misserijk. Ik zag er als een berg tegenop, was afhankelijk van apparaten en handen vol pillen. Deed ik het niet, dan betekende dat mijn dood.

Spoelkamer

Gevoeligheid voor infectieziekten, futloosheid en andere kwaaltjes openbaarden zich als hinderlijke bijverschijnselen. Jan Jaap Molemaker kreeg toestemming om thuis te spoelen. Een kamer werd bijgebouwd en ingericht als spoelkamer, en drie maal per week pompte de kunstnier „nieuw leven“ in hem. Het ziekenfonds betaalde de kos-

10%) heeft Molemaker nog wel de energie om samen met andere haemodialysepatiënten een belangenvereniging op te richten, een soort zelfhulpgroep. Voor hem was het belangrijk om met anderen die dezelfde ervaring hebben, over de sores te praten.

Operatie gelukt

Onverwacht komt het sein uit Utrecht dat er een nier van een overleden donor voor Jan Jaap Molemaker beschikbaar is. Als in een roes ondergaat hij alles rond de operatie. „Vantevoren realiseer je je niet wat er mis kan gaan. Wel heb je de zekerheid dat als het niet lukt, je

en pancreas zijn er forse wachtlijsten, respectievelijk van 300, 100 en 50 mensen. Voor hen is orgaandonatie een levensbehoefte. Bij opiniepeilingen blijkt dat een steeds groter deel van de Nederlandse bevolking (ongeveer 80%) aangeeft „welwillend tegenover postmortale orgaandonatie te staan,“ zo schrijft de Nationale gezondheidsraad in zijn advies over „de algemene transplantatieproblematiek“ Maar de werkelijkheid is anders dan het makkelijke „ja“ in een enquête.

Want slechts 15% draagt ook echt een codicil op zak waarmee toestemming wordt gegeven om na overlijden één of meer organen te transplanteren. De gezondheidsraad vindt dan ook dat de voorlichting beter moet. Maar ook de medische stand ziet volgens deze instelling nog onvoldoende de noodzaak in van het afstaan van organen door overleden patiënten. „Ook is stimulatie van de professie (medici, verpleegkundigen) van belang omdat waarschijnlijk in veel postmortale gevallen orgaandonatie ten onrechte niet wordt overwogen”, schrijft de Gezondheidsraad.

Te weinig mensen willen hun organen daadwerkelijk afstaan, artsen en verpleegkundigen denken er te weinig aan dat de organen van de net onder hun handen overleden patiënt wellicht voor anderen uitkomst kunnen bieden. Er bestaat in Nederland geen verplichting om organen af te staan, ook in andere landen is dat niet het geval. In ons land geldt het zogenaamde „toestemmings-systeem”, waarbij de donor en/of de nabestaanden uitdrukkelijk toestemming moeten verlenen voor het afstaan van de organen na het overlijden. In veel ons omringende landen bestaat het „geen-bezwaar systeem”, waarbij de organen van iedere volwassene na overlijden automatisch ter beschikking voor transplantatie komen tenzij er bezwaar tegen blijkt te zijn.

De orgaanlobby in Nederland spreekt sterk uit voor dit „geen-bezwaar-systeem”. De wachttijden zullen dan immers korter worden. Dr. Dick Hessing, verbonden aan de juridische faculteit van de Erasmus Universiteit in Rotterdam, heeft veel onderzoek op dit gebied gedaan. Hij is voorstander van weer een ander systeem, het „required request-systeem” waarbij de verplichting om een stervende patiënt of nabestaanden zijn of haar organen ter beschikking te stellen, bij de betrokken arts komt te liggen. In een aantal staten van de Verenigde Staten wordt dit systeem al met succes gehanteerd. Ook de Landelijke Vereniging van Dialyserenden en Getransplanteerden voelt volgens Jan Jaap Molemaker wel iets voor dat systeem. De Gezondheidsraad spreekt zich min of meer uit voor het codicilsysteem, „het zelfbeschikkingsrecht van de burger dient het leidende principe te zijn” en „het konsuleren van de nabestaanden acht de commissie een onmisbaar onderdeel van de voorbereiding van de orgaandonatie”.

Een Transplantatiewet zou dat alles wettelijk moeten regelen, meent de Raad. Die Wet is al lange tijd in voorbereiding, maar staatssecretaris Van de Reijden destijds en nu ook Dees hebben weinig haast met de indiening ervan. Zolang dat niet is geregeld moeten we het doen met de uit 1869 daterende Wet op de Lijkbezorging, waarin een postmortaalorgaan nog een „kadaver” heet. Dr. Guido Persijn, medisch adjunct-direkteur van Eurotransplant in Leiden en voorzitter van de werkgroep Donorwer-

ving (een bundeling van de medische wereld) zegt dat de werkgroep niet gesteund is voor het *geen-bezwaar-systeem*. Maar ik persoonlijk ben voor het systeem dat de meeste donors oplevert. In mijn ogen kom je niet verder met alleen maar toestemming vragen.” Persijn voelt ook wel iets voor het *required-request-systeem*. „Dat schijnt in Amerika vruchten af te werpen. Het levert meer donors op, zo’n 30 per 1 miljoen inwoners. In Nederland zitten we op 25 per 1 miljoen inwoners. Het moeten er twee keer zoveel worden om de wachtlijsten te kunnen wegwerken. Sommige nierpatiënten wachten al tien jaar op een donornier. Dat is vreselijk.” Op grond van de cijfers denkt Persijn dat het „geen-bezwaarsysteem” een oplossing kan bieden. „Maar je moet er natuurlijk ook de infrastructuur voor hebben. Ik betwijfel of de mankracht en organisatie er in de ziekenhuizen klaar voor is. Daarnaast is de motivatie van de artsen en verpleegkundigen ook niet

zo maar dood verklaard omdat we zo graag de organen willen hebben. Bovendien zijn dat gescheiden zaken. Ook de fabeltjes over organen die te koop worden aangeboden, berusten op niets. We krijgen hier wel brieven binnen van mensen die bijvoorbeeld een nier te koop aanbieden. Maar daar gaan we niet op in. De orgaantransplantatie mag geen commerciële zaak worden, daar worden de armen weer de dupe van. In Engeland waren er enige tijd wel berichten dat rijke Indiërs zich lieten transplanteren met een van een arme landgenoot gekocht orgaan. In Europa zijn die praktijken volstrekt uitgesloten.” Persijn wijst zulke verhalen dan ook verontwaardigd naar het rijk der fabelen. „We krijgen ook veel vragen van mensen of hun overleden familielid waarbij organen verwijderd zijn, nog wel opgebaard of gekremeerd kan worden. De operaties gebeuren zeer deskundig, de kwaliteit is goed. Je ziet er dus weinig van. Als het hoornvlies is

80% van de bevolking staat welwillend tegenover orgaandonatie, maar slechts 15% heeft ook een codicil

onbelangrijk. Voor medici is het niet leuk om de strijd tegen de dood te verliezen. Als bijvoorbeeld een ernstig gewond verkeersslachtoffer het niet redt, is het pijnlijk om aan de familie nog eens om een gunst te moeten vragen.”

In Nederland worden per jaar zo’n 400 niertransplantaties verricht. Dat zijn er volgens Persijn zo’n zeventig te weinig om alleen al de jaarlijkse aanwas van nieuwe patiënten op de wachtlijst weg te werken. Het hangt overigens niet alleen af van de beschikbaarheid van voldoende donor-organen. De weefseltypering van de donor en de ontvanger mogen niet (of niet teveel) afwijken, anders stoot het lichaam het nieuwe orgaan af. In de computer bij Eurotransplant in Leiden worden de gegevens van zowel donors als ontvangers daarom vergeleken. Eurotransplant, gevestigd in het Academisch Ziekenhuis van Leiden, reguleert al twintig jaar vragen aanbod van organen in de Benelux, Duitsland en Oostenrijk. Tot nu toe met succes. Van de 30.000 geregistreerde patiënten kregen er in de 20 jaar 20.000 een nieuwe nier ingeplant. Van de overige 10.000 wachten 6600 op hun eerste niertransplantatie op een wachtlijst. Bij 1100 werd voor een tweede of een derde keer een transplantatie uitgevoerd.

Geen commerciële zaak

Bij Sonja Barend is zo langzamerhand iedere gek wel aan het woord geweest. Nog niet zo lang geleden verklaarde er nog iemand dat hij door de artsen al dood bevonden was terwijl dat nog niet het geval was. Volgens Persijn – maar ook Hessing trekt bij het verhaal zeer bedenkelijk de wenkbrauwen op – is dat onmogelijk. „We gaan uit van herensdood in Nederland. Niemand wordt

weggenomen krijgt de donor er protheses voor in de plaats. Mensen hoeven zich daar dus geen zorgen over te maken.”

Goede voorlichting

Toestemming vragen aan familie of nabestaanden van de net overledene om de organen te mogen gebruiken, is niet de makkelijkste taak waarvoor een arts zich geplaatst ziet. De Gezondheidsraad wil het konsuleren van de nabestaanden verplicht stellen. Persijn: „Ik denk dat het ook makkelijker kan zijn om toestemming te vragen dan om de geen-bezwaar methode na te volgen. De familie kan er soms ook troost uit putten dat de organen van de dierbaren het leven van anderen kunnen redden”, meent hij.

Zolang het systeem in Nederland niet is veranderd – en het ziet er naar uit dat het niet snel verandert omdat de politieke wil daarvoor niet aanwezig is („Het is geen heikel onderwerp waar politici stemmen mee kunnen winnen”) – komt het vooral aan op goede voorlichting om zoveel mogelijk mensen te overtuigen dat het dragen van een donorcodicil een goede zaak is. De werkgroep Donorwerving doet er met tv-spotjes, folders en brochures alles aan om het aantal potentiële donoren te vermeerderen. Erg veel resultaat levert dat vooralsnog niet op. „Je kunt stellen dat de niet-codicildragers over het algemeen tot groepen in de samenleving behoren, waar nog veel vooroordelen leven over het afstaan van organen”, meent Persijn. Dick Hessing is er zelfs van overtuigd dat meer voorlichting niets helpt. „Het wel of niet tekenen van een codicil heeft te maken met zelfwaardering van de persoon. De faktor

of iemand wel of niet altruïstisch is, speelt daarbij een belangrijke rol. 15% van de bevolking draagt zo'n codicil, dat zou minstens 50% moeten worden. De angst voor de dood en te vroeg dood verklaard worden, ook al is dat een farce, speelt bij velen toch nog een belangrijke rol."

Hessing is een warm pleitbezorger voor het systeem waarbij de arts verplicht wordt gesteld om de patiënt of de nabestaanden te vragen organen beschikbaar te stellen. „Dan hoeven niet 9 of 10 miljoen mensen met de vraag lastig gevallen te worden. Er is trouwens berekend dat 0,7% van de bevolking kans loopt om potentieel donor te worden. Met dat required-requestsysteem kom je op 3000 potentiële donoren, terwijl er maar 800 per jaar nodig zijn voor transplantaties. Het is dus een goed systeem waarbij de arts actie moet ondernemen," zegt Hessing zeer beslist. „Ik denk ook dat het politiek haalbaar is. Bovendien gebeurt het in een aantal gevallen al natuurlijk. Maar een belangrijk argument is toch vooral dat niet de hele bevolking met de vraag wordt geconfronteerd."

Wel moet de vraag volgens Hessing aan de nabestaanden worden gesteld. En ook hij vindt dat die er troost uit kunnen putten omdat zo de dood van hun dierbare leven voor een ander mens betekent. „Ik vind het niet juist om dat aan stervenden te vragen. In 22% van de gevallen wordt nu toestemming geweigerd en in 78% wordt wel toestemming bereikt. Het is inderdaad een bezwaar dat je het zelfbeschikkingsrecht van het individu aantast. Maar de individuele vrijheid is natuurlijk toch al fors beknot in zo'n situatie."

Kwaliteit van het leven

De transplantaties van lever, pancreas, nier en hart behoren tot de kostbaarste medische handelingen die er zijn. Het is echter zeer moeilijk om een kosten-baten analyse te maken. De medische ontwikkeling schrijdt voort, maar waar leg je de grens. Heeft iemand met een getransplanteerd hart nog een goed leven? Of kunnen er met het geld dat transplantaties kosten veel meer levens worden gered? De geïnterviewden komen er niet helemaal uit. Ook de Gezondheidsraad stelt in zijn rapport dat transplantatie belangrijk bijdraagt aan de kwaliteit van leven van de patiënt. Maar in het rapport schrijft de Raad ook dat een objectieve meting van de „kwaliteit van het leven" niet mogelijk is. In de Verenigde Staten zijn er voostellen gedaan om bij schaarse middelen patiëntjes te selecteren op basis van voorspellingen over de kwaliteit van het leven van hen die in aanmerking komen. De Gezondheidsraad wijst zo'n selectie te allen tijde af.

Dr. Hessing heeft in deze discussie nog 'n ander criterium: „Het meest zuivere

zou in de huidige situatie zijn dat alleen zij die altijd een codicil hebben gedragen recht op transplantatie hebben. Het voor-wat-hoort-wat-principe, zoals we dat ook in verzekeringen kennen. Iedereen roept dan direkt dat je mensen geen medische handelingen kunt onthouden. Maar dat gebeurt nu ook al omdat er onvoldoende organen en onvoldoende mogelijkheden zijn."

Spektakelgeneeskunde

Als ik het Jan Jaap Molemaker voorleg, antwoordt hij zacht: „Zo mogen we niet met mensen omgaan. Dat kan niet." Ook Yvonne Smeehuijzen-Orobio de Castro, humanistisch raadvrouw in de gezondheidszorg, vindt die redenatie onzin. „Het is net zoiets als: iemand die veel alcohol drinkt, krijgt geen slokdarmoperatie. Het begrip solidariteit valt dan helemaal weg uit de gezondheidszorg." De humaniste heeft nog al wat twijfels bij wat zij noemt „de spektakelgeneeskunde". „Je kunt

vanaf welke levensbeschouwing je hebt. Als je bijvoorbeeld in reïncarnatie gelooft, ligt het toch wel iets anders. Bovendien vind ik dat je voorzichtig moet zijn met het plunderen van het lichaam. Verder kun je als donor ook niet van te voren bepalen aan wie je je organen afstaat. Mijn zoon zei eens: ik wil mijn organen wel afstaan, maar niet aan een fascist. Het is natuurlijk een vraag: Bij wie doe je het wel en bij wie niet? Alleen bij jongeren? Of ook bij bejaarden? Het blijft moeilijk. Het is een cliché, maar de één z'n dood is een ander z'n leven."

De humanistische raadvrouw vermoedt dat er zo weinig codicildragers zijn omdat het voor veel mensen moeilijk is om „een papiertje te tekenen wat met de dood te maken heeft". Ze heeft er zelf ook jaren over gedaan. Ook aan het „geen-bezwaarsysteem" kleven volgens haar bezwaren. „Buitenlanders kunnen misbruikt worden omdat ze de taal onvoldoende machtig zijn. Hetzelfde

Velen wachten op het moment dat ze die ene oproep van het ziekenhuis krijgen, het bericht dat iemands dood hen nieuw leven zal brengen

vraagtekens zetten bij de vraag of transplantaties de kwaliteit van het leven bevorderen. Of het geld dat nu aan nieuwe ontwikkelingen in de geneeskunde wordt besteed het geluk en het welzijn van de mensen ten goede komt. Orgaantransplantaties drukken op het budget, hierdoor kunnen andere ingrepen die wellicht ook noodzakelijk zijn, niet worden uitgevoerd. Het blijft kiezen. Maar transplantaties spreken meer tot de verbeelding van de mensen. Het is een vorm van spektakelgeneeskunde. Natuurlijk is het geweldig wat er is bereikt. Bovendien: Mensen kiezen voor het leven ook is de kwaliteit misschien minder. Van de patiënten kan ik die keuze begrijpen. Moeilijk blijft hoe je het beschikbare geld zo eerlijk mogelijk verdeelt."

Yvonne Smeehuijzen-Orobio de Castro is er ook niet zo van overtuigd dat het dragen van een codicil of het verplicht stellen dat iedereen die overlijdt zijn organen beschikbaar stelt, burgerplicht moet zijn. „Het hangt er maar net

de geldt voor analfabeten. Die vallen buiten de boot. En voor artsen blijft het denk ik hetzelfde: het vragen van toestemming of geen bezwaar. De emoties drukken op het moment dat het gevraagd wordt immers even zwaar, omdat de omstandigheden hetzelfde zijn. Alleen de vraag is anders. Hetzelfde geldt voor het required-requestsysteem."

Voor welk systeem er ook wordt gekozen, het emotionele moment van toestemming vragen aan de nabestaanden voor transplantatie van organen van hun pas overledene, blijft moeilijk.

Dick van der Peijl

▼ Voorbeeld van een codicil. Hiermee kunt u ook na uw dood nog iets voor een ander betekenen. U kunt vrijblijvend een folder (met in te vullen codicil) aanvragen bij: Werkgroep Donorwerving, Rijsburgerweg 10, 2333 AA Leiden. Tel. 071-263807

- Geef hier uw toestemming dat u uw organen/weefsels beschikbaar stelt voor transplantatiedoelinden, na uw overlijden. • Zet er de datum en uw handtekening onder.
- Zorg dat u deze met de hand geschreven verklaring altijd bij u draagt
- Breng uw familieleden op de hoogte van uw wensen.

Ik Karel van Dam verklaar dat ik mijn organen/weefsels beschikbaar stel voor transplantatiedoelinden na mijn overlijden.
2-2-1984. *KvDAM*

- De drager van dit codicil tekende deze wilsbeschikking in de verwachting dat deze, zo mogelijk, zal worden uitgevoerd. U weet niet hoe te handelen? Bel Eurotransplant 071 26 38 07.

"KERKEN, DOE NIET ZO KRENTERIG!"

„Als er werkelijk behoefte zou zijn aan meer humanistische geestelijke verzorging, dan moet die er ook komen“, aldus de bisschop van Rotterdam P. Bähr in een discussie met HV-voorzitter J. Glastra van Loon, eind november in Oosterhout.

„Maar“, vervolgde hij, „onze moeilijkheden beginnen bij de peiling van die behoefte; die moet zorgvuldig zijn. Neuzen tellen is te eenvoudig. Ik vertrouw zulke cijfers niet, daarvoor heb ik te veel misbruik gezien.“ De bisschop doelde op de uitkomst van het onlangs gepubliceerde onderzoek van Yvette Bommeljé en Peter Doorn. Daarin wordt aangetoond hoezeer de kerken nog invloed hebben op allerlei publieke voorzieningen (onderwijs, gezondheidszorg), terwijl de ontkerkelijkheid steeds verder is voortgeschreden.

Het rapport van Bommeljé en Doorn heeft de afgelopen maanden veel discussie losgemaakt. In Oosterhout was het op 22 november de aanleiding voor een openbaar debat in het plaatselijk theater. Behalve Bähr en Glastra van Loon waren ook onderzoekster Bommeljé en E. Hirsch-Ballin, voorzitter van de regerings-advieskommissie over de steunverlening aan kerken en geestelijke genootschappen aanwezig. De commissie zou deze maand haar eindrapport publiceren, maar Hirsch-Ballin kondigde aan dat dit voorjaar 1988 zou worden. Inmiddels is wel een tussenrapport uitgebracht over de geestelijke verzorging in de strijdkrachten. „Ons advies luidt: kies een eenvoudige oplossing door de militairen zelf te vragen naar hun voorkeur“, aldus Hirsch-Ballin, zelf katholiek en lid van het CDA. Bisschop Bähr was het niet met hem eens: „Een behoeftepeiling op dit terrein is altijd moeilijk. Mensen moeten namelijk oordelen over een situatie die zij nog niet kennen. Als de levenssituatie verandert, zie je toch ook dat mensen de weg naar de kerk terugvinden. Je kunt niet alleen uit de cijfers afleiden hoe de werkelijke behoeften liggen.“

HV-voorzitter Glastra van Loon reageerde fel: „Als door middel van degelijk onderzoek is nagegaan wat de mensen zelf vinden, dan moet daar rekening mee worden gehouden. Stel dat de situatie was omgekeerd: de katholieken in de minderheid, maar hun aanhang zou flink toenemen. Zou de bisschop dan ook moeite hebben om de cijfers toe te passen?“

Ik vind het onwaardig om alleen maar te roepen dat het zo moeilijk is om die cijfers precies te interpreteren. En het is

Bisschop Bähr: Neuzen tellen is te eenvoudig

evenmin zuiver om te veronderstellen dat mensen die „nee“ zeggen tegen de kerk misschien toch „ja“ bedoelen. Het lijkt wel of de kerken alleen maar uit zijn op vertraging van het streven naar een goede verdeling van de middelen. Daarmee doen zij afbreuk aan hun eigen waarde. Ik doe een beroep op de kerken om loyaal mee te werken. Er ligt een unaniem advies van een pluriform samengestelde commissie. De werklust voor de humanistische raadslieden bij defensie is onverantwoord zwaar geworden. Er zijn 25 humanistische raadslieden, tegenover ruim tweehonderd van katholieke en protestantse huize.

Die laatste kosten de belastingbetaler 37 miljoen gulden per jaar, terwijl de humanistische en joodse geestelijke verzorging te samen 5 miljoen vergen. Hirsch-Ballin was het eens met de HV-voorzitter wat betreft de herverdeling bij defensie. Niet verwonderlijk natuurlijk, want hij is zelf de voorzitter van de commissie die dit voorstelde. Wel plaatste hij kanttekeningen bij de interpretatie van de cijfers van Bommeljé en Doorn: „Gevraagd is: Rekent u zichzelf tot een kerkgenootschap? Het antwoord „nee“ kan verschillende dingen betekenen. Sommigen willen niets met de kerken te maken hebben, anderen sturen bijvoorbeeld hun kind naar het katholiek onderwijs. Vooral als dat – zoals in veel plaatsen – een open karakter heeft, zijn veel ouders toch geïnteresseerd in die katholieke school. Maar men rekent zich niet tot de RK-kerk. Zo zijn er ook

vele niet-leden van het Humanistisch Verbond, die toch de humanistische geestelijke verzorging op prijs stellen.“ Onderzoekster Bommeljé legde er de nadruk op dat de sterk toegenomen buitenkerkelijkheid een trend in de samenleving aangeeft. Daar mag men niet aan voorbij gaan. Men zou veel meer de werkelijke behoeften moeten peilen en daar de voorzieningen op afstemmen. Momenteel zijn die voorzieningen op verouderde gegevens van gemeentelijke bevolkingsadministraties afgestemd. In het Brabantse Oss is onlangs een enquête onder de ouders gehouden. Toen bleek dat er veel meer behoefte is aan openbaar voortgezet onderwijs dan uit de cijfers van de gemeentelijke bevolkingsadministratie bleek. Daar staat nog zo'n 90% ingeschreven als katholiek.

Iemand uit het publiek merkte op zelf humaniste te zijn, maar haar kind naar een christelijke school te sturen omdat het onderwijspeil op die school hoger ligt dan op de openbare in haar woonplaats. Hirsch-Ballin gaf toe dat het financieringssysteem van openbaar en bijzonder onderwijs „soms merkwaardige consequenties heeft“. Een docent van een hogere beroepsopleiding vroeg hoe de kansen op werk verschillen voor kerkelijke en buitenkerkelijke studenten. Bommeljé deelde mee dat katholieke en protestant-christelijke studenten vijf tot zeven keer méér kans op werk hebben in de onderwijs- en verpleegsektor.

Iemand uit Breda wierp de bisschop voor dat de ziekenhuizen in zijn regio nog altijd een bisschoppelijk vertegenwoordiger in het (katholieke) bestuur kennen. Medisch-ethische commissies daarentegen zijn er niet. Met de behoeften van andersdenkenden dan katholieken wordt in het beleid geen rekening gehouden. Kwesties als euthanasie en abortus kunnen hooguit „geregeld“ worden op het individuele (besloten) nivo tussen arts en patiënt. Bisschop Bähr kan hier geen kwaad in zien: „U moet zich realiseren dat die ziekenhuizen al heel lang bestaan. Ze zijn voortgekomen uit de zorg van katholieken voor de noden in de samenleving. Het zijn werken van barmhartigheid. Zulke voorzieningen kun je nu niet zomaar veranderen!“

Glastra van Loon vond dat geleidelijke aanpassing aan de nieuwe situatie best mogelijk is. Hij stelde dat het voor iedereen beter is als rekening wordt gehouden met de verschillende behoeften van mensen: „Ook voor degenen die tegen euthanasie zijn. Wanneer dit soort ethische zaken uit de openbaarheid worden gehouden, is de kans op toetsing van het medisch handelen minder. Het verdoezen van euthanasie zal gemakkelijker zijn.“

De HV-voorzitter zei het een gezamenlijke verantwoordelijkheid te vinden van alle geestelijke genootschappen om op te komen voor hulpbehoevende mensen: „Het zou voor ons allen een zorg moeten zijn om die mensen het best te helpen, d.w.z. met voorzieningen die zijn afgestemd op hun behoeften.“

Bert Boelaars

In de Socrateslezing van december 1987 „Humanisme als levensstijl“ geeft Jan Glastra van Loon antwoord op de vraag hoe wij als humanisten een levensstijl kunnen ontwikkelen en wat dan het belangrijkste uitgangspunt voor deze levensstijl moet zijn.

Eerst gaat hij in op de vraag wat een mens is en wat een levensstijl. Vervolgens maakt hij een onderscheid tussen wat in onze geschiedenis wel en wat niet met een humanistische levenshouding te verenigen is. Tenslotte roept hij ons op de strijd aan te binden tegen de grote bedreigingen in ons bestaan.

Mensbeeld

Een mens is een kultuurwezen. Een mens kan niet alleen op zichzelf staan. Altijd is er een wisselwerking met de cultuur en maatschappij waarin hij leeft, de verhouding tot andere mensen. Hij kleedt zich, zoals de mensen om hem heen zich kleden. Als hij niet weet wat hij moet doen in een bepaalde situatie, voelt hij zich niet prettig. Hij kan ook destructief worden, dat zich kan uiten in bijvoorbeeld vandalisme als hij geen zich meer heeft op de toekomst en met zichzelf in de knoop raakt. Soms kan hij zichzelf vernietigen.

Het leven van de mens is echter niet geheel bepaald door de cultuur en maatschappij, niet geheel door erfelijke eigenschappen en milieu. De mens kan zelf vorm en inhoud aan zijn leven geven. Hij is zich van zichzelf bewust. Hij weet hoe hij zich gedraagt, hoe zijn verhouding is tot anderen en tot zijn omgeving en kan daarom een positieve of negatieve betekenis aan zijn leven geven. Hij heeft een beeld van zichzelf als mens. Zo'n mensbeeld geeft zin en richting in het leven, brengt orde in het bestaan en verschaft het een eigen identiteit. Wij kunnen iets doen of iets nalaten. Wij zijn ons van onszelf bewust en voelen ons met anderen verbonden. Doordat wij relaties hebben met anderen en met onze omgeving zijn wij echter cultureel bepaald. De manier waarop wij onze emoties tonen, lachen, huilen, vechten – niets van wat wij doen is helemaal natuurlijk bepaald. Bijna alles in ons leven is gevormd door de cultuur waarin wij leven.

NIET MET DE STROOC MAAR ER TEGENIN

Op 8 december vorig jaar hield Jan Glastra van Loon de jaarlijkse Socrateslezing. In de pers werd daarbij eigenlijk alleen de handreiking naar de kerken opgepikt, terwijl de lezing gaat over de vraag hoe de levensstijl van humanisten eruit zou kunnen zien.

In de loop van dit jaar zal het HV zich door middel van een speciaal project intensief bezinnen op die relatie tussen humanisme en levensstijl. Daar hoort u dus nog meer van. Te beginnen met een korte samenvatting van de lezing van de HV-voorzitter. Emmy Jacobs heeft de lange en bepaald niet makkelijke lezing bewerkt tot een leesbaar artikel waarin de visie van Jan Glastra van Loon ongehavend naar voren komt.

Deze reeds geruchtmakende lezing blijkt veel voer voor discussie te geven. Reacties zijn dan ook van harte welkom. Als deze bestemd zijn voor de kolommen van de Humanist, houdt u het dan wel kort. Uitvoerige reacties worden voor eventuele publikatie ingekort en het origineel doorgegeven aan de commissie met de naam „Humanisme en levensstijl“. Want wat dacht u, die is inmiddels ook al ingesteld!

Doet u het voor niets minder dan de oorspronkelijke tekst van de Socrateslezing? Dan moet u even een kaartje sturen naar Stichting Socrates, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Krijgt u het in de bus.

Het beeld, dat wij mensen van onszelf hebben, komt tot uiting in onze taal en ons gedrag, in muziek, in schilderkunst, in verhalen en gedichten, in spirituele en zinnelijke vormen en in de manier waarop wij onze staat hebben ingericht. Dat beeld hebben we niet alleen, we zijn het ook, in al ons doen en laten. Wij kennen onszelf en elkaar en op die basis gaan wij met elkaar om. Wij zijn *moreel* aanspreekbaar voor de manier waarop wij ons gedragen, ons leven inrichten en hoe wij met anderen en met ons natuurlijk milieu omgaan.

Levensstijl

Als de manier van doen en de inrichting van het leven en de relatie die mensen met elkaar hebben als een samenhangend geheel wordt ervaren, dan is er sprake van een *levensstijl*. Een levensstijl is dus niet alleen hoe we ons gedragen of er uitzien, maar heeft ook een innerlijke samenhang en eenheid. Zo is er een katholieke, protestants-christelijke en mohammedaanse levensstijl, geworteld in een bepaald mensbeeld.

Is er ook een humanistische levensstijl of verzet onze opvatting van de mens als een wezen dat over zichzelf kan beschikken zich daartegen? Nee, want ons vermogen tot zelfbeschikking is geen absoluut vermogen. Dan zou er immers geen verbondenheid zijn van mensen met elkaar en hun omgeving. Dan zou een mens tot niets verplicht zijn, alleen zijn eigen wil zou gelden. Ons vermogen tot zelfbeschikking bestaat alleen op grond van de manier waarop wij mens zijn, als individu en met elkaar, maatschappelijk en historisch, levend in ons natuurlijke milieu. Zelfbeschikking is slechts mogelijk in dat grotere verband, rust daarop en wordt erdoor beperkt.

Zingeving

Zingeving komt niet uit het niets voort, wij geven een vorm aan iets, dat al bestaat. Wij trachten het geheel van omstandigheden waarin wij ons bevinden te verklaren. Dat kan o.a. door onderzoek van de geschiedenis, van de maatschappij, door natuurkundig onderzoek. Dit versterkt het beeld van onze afhankelijkheid van het verleden en vergroot onze zelfstandigheid, omdat we met meer inzicht op de situatie kunnen reageren. De antwoorden verander-

VAN DE GESCHIEDENIS MEE

ren ook de omstandigheden, zodat nieuwe vragen ontstaan waarop nieuwe antwoorden moeten worden gevonden. De mens is dus zowel deel van zijn geschiedenis, als maker van geschiedenis. Die geschiedenis bepaalt ons, maar wordt ook door ons bepaald. Wij zijn zowel passief als actief in onze geschiedenis betrokken.

Als wij anderen aanwijzen als oorzaak van onze onvrijheid, of aannemen dat een of andere kracht achter onze rug aan de touwtjes trekt, dan verhullen wij die paradox van de geschiedenis. Dat doen wij ook als wij aannemen dat er twee gescheiden werelden zijn buiten onze ervaring: het rijk van de vrijheid en het rijk van de noodzakelijkheid. Dan ontnemen wij onszelf de mogelijkheid onze ervaring te toetsen aan de werkelijkheid. Als wij de mogelijkheid tot kritische toetsing binnen onze ervaring hebben prijsgegeven, worden wij de marionetten van onze voorstellingen en doen scepsis en dogma hun intree in de geschiedenis. Wij kunnen ons dan vrijblijvend een beeld vormen van die werkelijkheid, zonder dat wij daarvoor verantwoording hoeven te dragen.

Dat brengt ook voordelen mee. Er wordt een vraag beantwoord, waar wij geen verantwoordelijkheid voor dragen noch voor de konsekwenties die aan dat antwoord zijn verbonden. Dan hoeven we niet meer *zelf* te beschikken, dan *is* er al beschikt.

Als humanist zijn we ons bewust van de paradox van de geschiedenis. Wij zijn

noch een speelbal van onze omgeving, noch kunnen wij in volstrekte vrijheid zelf beslissen.

Humanistische levensstijl

Wat is in het gemeenschappelijk erfgoed van onze beschaving nu te verenigen met een humanistische levenshouding? Wat christenen ons en de mensheid als uitvloeisel van hun dogmatisme en zendingsdrang hebben nagelaten, behoort niet allemaal tot het cultuurgoed waarvan wij hopen dat het in de toekomst mensen zal motiveren en leiden. Wat humanisten in hun strijd tegen de dehumaniserende uitwassen van christelijke geloofsijver hebben ontwikkeld, hoort daar wel bij. Humanisten hebben in hoge mate bijgedragen tot de vermenselijking van de samenleving. Zij hebben een aandeel geleverd in de ontwikkeling van humanisme, strafrecht, in de vrijheid van geloofsovertuiging, meningsuiting, vergadering enz.

Het belangrijkste *uitgangspunt* voor de ontwikkeling van een humanistische levensstijl is samen met anderen de strijd aan te binden tegen de voortschrijdende verwoesting van ons natuurlijk milieu, tegen de ontwikkeling van kernwapens, tegen de risico's verbonden aan genetische manipulatie en tegen vormen van fundamentalisme, die in verschillende geloofs- en geestesstromingen hun kop opsteken. We moeten waakzaam zijn, tolerant en open voor anderen, we moeten besef

hebben van menselijke kwetsbaarheid. En we moeten ons bezinnen op eigen motieven en achtergronden, op eigen manifeste en verborgen veronderstellingen. De uitwerking van dat programma moet niet alleen op papier gebeuren, maar ook in al die vormen waarin mensen zich kunnen uiten: beeldende kunst, muziek, dans, bebouwing van onze omgeving enz.

Het lot van ieder mens moet ons een zorg zijn. Overal waar mensen in geestelijke nood zijn die niet met anderen kan worden gedeeld, ontstaat een voedingsbodem voor destructieve gevoelens, gedachten en gedragingen. Onze maatschappij is doortrokken van zowel structureel als fysiek geweld. Onze beschaving beschikt over vernietigingsmiddelen die alles wat mensen op dat gebied tot nog toe hebben ontwikkeld, ver achter zich laten. We weten niet wat het eind is van die ontwikkeling, of er wel een eind is.

Het brandpunt van onze aandacht moeten wij richten op dat geweld, ons zelfbeschikkingsvermogen moeten wij daarop toepassen. Dat zal niet gemakkelijk zijn. We gaan dan niet met de stroom van de geschiedenis mee, maar moeten er tegenop roeien. In situaties waarin zelfopvatting en mensbeeld, cultuur en levensstijl, geen eenheid zijn en geen houvast bieden, zijn mensen geneigd zich houvast te verschaffen door anderen tot vijand te bombarderen en de cultuur van de vrijheid als oorzaak van alle kwaad te zien.

Humanisten kunnen dat niet passief over zich heen laten gaan. Juist humanisten zullen alles op alles moeten zetten om dat te keren. Daarvoor moeten we ons naar buiten richten. Wij moeten trachten tegenstellingen te overbruggen, omdat tegenstellingen destructief werken, omdat er een noodzaak is voor samenwerking. Dat zullen wij in onze levensstijl moeten integreren, omdat juist humanisten op grond van hun open mensbeeld in de huidige crisissituatie een historische taak hebben te vervullen.

Het besef van de taak en het besef van de beperkingen, waaraan wij als mens onderworpen zijn, is voor een humanist bepalend voor de vormgeving van zijn leven en zijn levensstijl in onze tijd.

Emmy Jacobs

HUMANISME EN

LEVENSTIJL

DE SOCRATES
JAN GLASTRA

LEZING VAN
VAN LOON

HIJ BRACHT HET WEZEN VAN MENSEN ONDER WOORDEN

Toen, in 1870, Charles Dickens was gestorven, spraken Engelsen die elkaar niet kenden, op straat of in de bus elkaar aan: „He is dead.“ Dickens' dood maakte in zijn land een rouwband, het was of men een familielid of een vriend had verloren. Zo'n nationale Nederlandse figuur was Simon Carmiggelt niet (daarvoor was hij te zeer een Amsterdammer geworden). Maar in zijn stad was het ook zo dat willekeurige mensen in tram of bus „Carmiggelt is dood“ zeiden en ik heb zelf gezien dat vijf taxichauffeurs bij hun standplaats over Kronkel stonden te praten. Het leek wel of Amsterdam even stil stond.

Duizenden *Kronkels* heeft hij geschreven en laten er nu een duizend wat minder goed zijn uitgevallen (wie is altijd in topvorm?), er zijn ontelbare meesterstukjes bij op die beroemde rechterkolom van *Het Parool*, waarvan hij één van de vaders was. Op die halve, driekwart of hele kolom schreef hij over de proeflokalen met volledige vergunning (vol en ledig), over zijn ouderlijk huis in Den Haag, over reizen naar bijna vergeten familieleden, over zijn kinderen en later over zijn kleinkinderen en hun kijk op de zogenaamde volwassenen, over toneelstukken en acteurs,

over boeken en schrijvers, over medemensen en markante gezegden in het democratische vervoermiddel trein, tram of bus. Op deze korte afstand was hij de onbetwiste meester. Voor de roman, zelfs voor de novelle, had hij geen adem genoeg. Elke dag moest de Kronkel af want hij moest 's avonds in de krant. Daarom getuigde het van smakeloosheid dat Martin van Amerongen in zijn rubriek in de N.R.C. over een mislukte detective van de jonge Carmiggelt moest uitweiden.

Vanzelfsprekend was hij, als elke humoristische schrijver, een melancholicus, maar ik denk dat hij thuis en zeker met zijn kleinkinderen, als gastheer en in de omgang met de talloze bekenden een gezellige opgewekte man was. Wel altijd bedachtzaam. Hij beschouwde zichzelf constant en spontaneiteit brak pas na innerlijk overleg wel eens door. Eén keer besloot hij, ook met de daad, spontaan te zijn en gooide hij met anderen protesterend, een steen door een raam van het redactiebureau van *De Waarheid*, toen die krant achter de Russische tanks was gaan staan die Boedapest binnenrolden. De ware gelovigen hebben hem dat nooit vergeven.

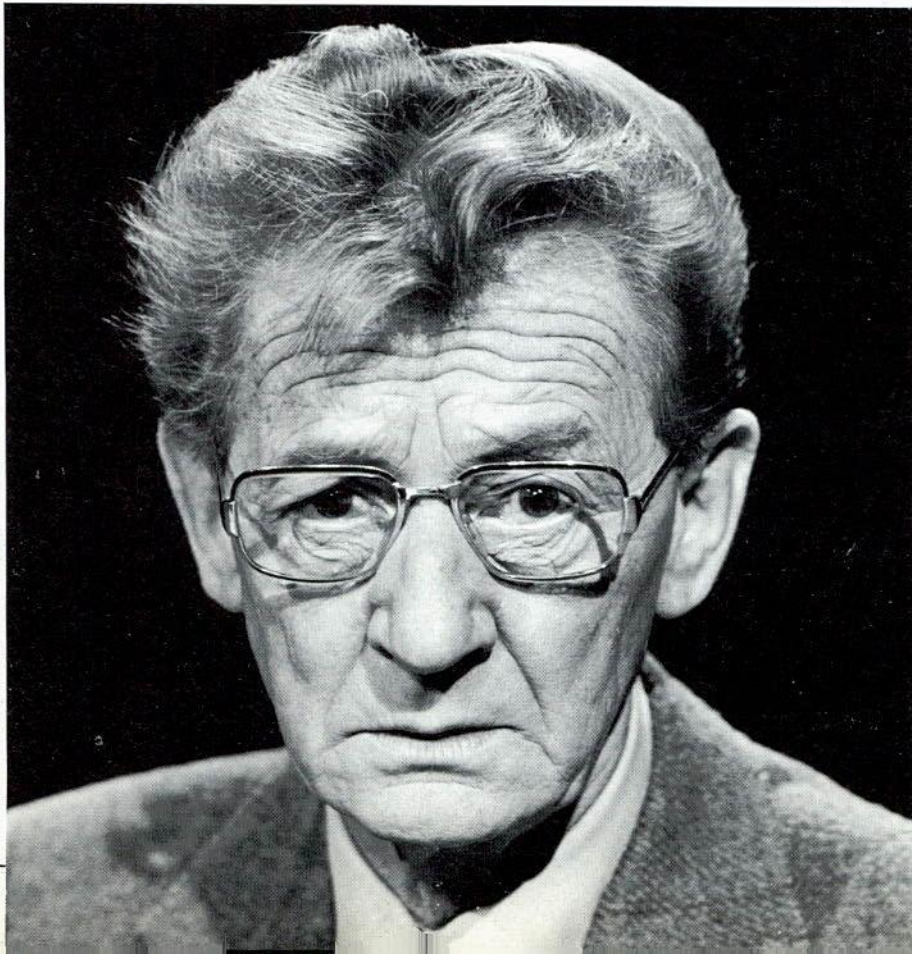
Maar het is waar, uit de meeste *Kronkels* spreekt een immense tragiek. Hij schreef zinnen, gehoord van „beginselloze mannen zonder boorden“ in café's, waarin de peilloze ellende van mislukte levens werd uitgestald. (Fens heeft

daar prachtig over geschreven in zijn herdenkingsartikel in *de Volkskrant*) Maar er zijn ook gewoon gekke, wijze, of absurde *Kronkels* zonder dieptagische ondergrond. In een rijk en nooit versleten Nederlands heeft deze Tsjechov van Nederland stemmingen en het wezen van mensen onder woorden gebracht, die elke lezer die gevoelig is voor water onder de uiterlijkheden van alledag ligt, de indruk geven dat het zo was en niet anders. Daarbij hebben zijn bewonderaars het toevallige voorrecht dat hij in de mede-melancholicus Peter van Straaten een illustrator had gevonden die door zijn tekeningen de indruk van echtheid nog versterkte. Ontelbare abonnees van *Het Parool* lazen eerst de *Kronkel* voor ze naar het nieuws keken en velen abonneerden zich om de *Kronkels* direct te kunnen lezen. Dat had alleen Herman Heijermans ooit eens bereikt met zijn *Falklandjes* in het *Han-delsblad*.

Ik heb eens tijdens een feest in een balzaal van een hotel met Carmiggelt over godsdienst gepraat. Ik vroeg hem of hij de uitspraak van Mark Twain daarover kende. „Het geloof,“ schreef Twain, „is het aannemen van datgene waarvan wij zeker weten dat het niet waar is.“ „Dat heeft hij voor mij geschreven,“ zei Carmiggelt. Nooit valt er uit de *Kronkels* te lezen dat het aardse bestaan wordt geleid door een transcendente macht, nooit dat het mensengeslacht door Christus verlost werd, nooit dat wij onder de erfzonde gebukt gaan of dat er na de dood een eeuwig leven wacht. „Wat de ziel is, weet ik niet,“ zei Carmiggelt, „ik weet alleen heel zeker dat een fles een ziel heeft.“

Op het kongres in 1975 in Eindhoven gehouden, reikte Piet Spigt hem de prijs uit en uit zijn dankwoord bleek dat hij – die toch vol eerbetoningen en prijzen was – met die prijs verguld was. Wat hij gedaan had aan de verbreiding en verdieping van het humanisme? Niets. Hij was, meende hij, lid van Humanitas en dacht dat dat wel voldoende was. Maar hij wist wel dat zijn werk doortrokken was van waarden die ook bij het humanisme pasten of typisch humanistische waarden. Carmiggelt was een democraat in de westerse zin, hij achtte de vrijheid van het individu essentieel. Hij was verdraagzaam, de mens moest er zelf iets van maken en de solidariteit liet hem dat met anderen proberen. Gruwelijk had hij het land aan de gelovigen in de godsdienst en de politiek, die het heil voor allen weten en dat met ongepaste middelen willen opleggen. Als het gevoel van het gemis wat uitgesleten zal zijn – het gemis dat wij zijn gegroefd en verbijsterd kijkende facie niet meer op de t.v. zullen zien – blijven de *Kronkels*. En de generaties na ons zullen ze blijven lezen.

H Bonger

HIJ HEEFT DE KULTUUR IN NEDERLAND BLIJVEND VERRIJKT

Kort na de dood van Carmiggelt stierf de uitgever Geert van Oorschot. Ook hij kreeg, op het kongres van het HV in 1979 in Hilversum gehouden, de J.P. van Praag-prijs. En ook hij was er trots op dat hij die prijs kreeg. Wat hij direkt had gedaan aan de verspreiding en de verdieping van de humanistische levensovertuiging? „Niets,” zei hij met zijn sonore stem. Maar wel vond hij dat bijna al zijn uitgaven doortrokken waren van een humanistische gezindheid, en dat is ook zo. Met een feilloos en genuanceerd oordeel over literatuur heeft hij, snel beslissend, boeken en boeken-series uitgegeven waar geen ander zich aan waagde.

Er moet alleen een uitzondering worden gemaakt voor de serie *Privé-domein* van de Arbeiderspers want ook daar straalt de liefde voor het boek – dat wil dus zeggen de liefde en de belangstelling voor wat mensen van vroeger en nu gedacht, gevoeld, beleefd of bedacht hebben – af en dat vormt de hoofdzaak van wat wij cultuur noemen. Ik doe een greep in wat Van Oorschot aandurfde. De volledige geschriften van Multatuli natuurlijk, de boeken van Ter Braak en Du Perron en hun korrespondentie, alle gedichten van Dèr Mouw en van Pierre Kemp, de geschriften van zijn vriend De Kadt, de gedichten van Leopold, twaalf delen Couperus, de twee laatste bun-

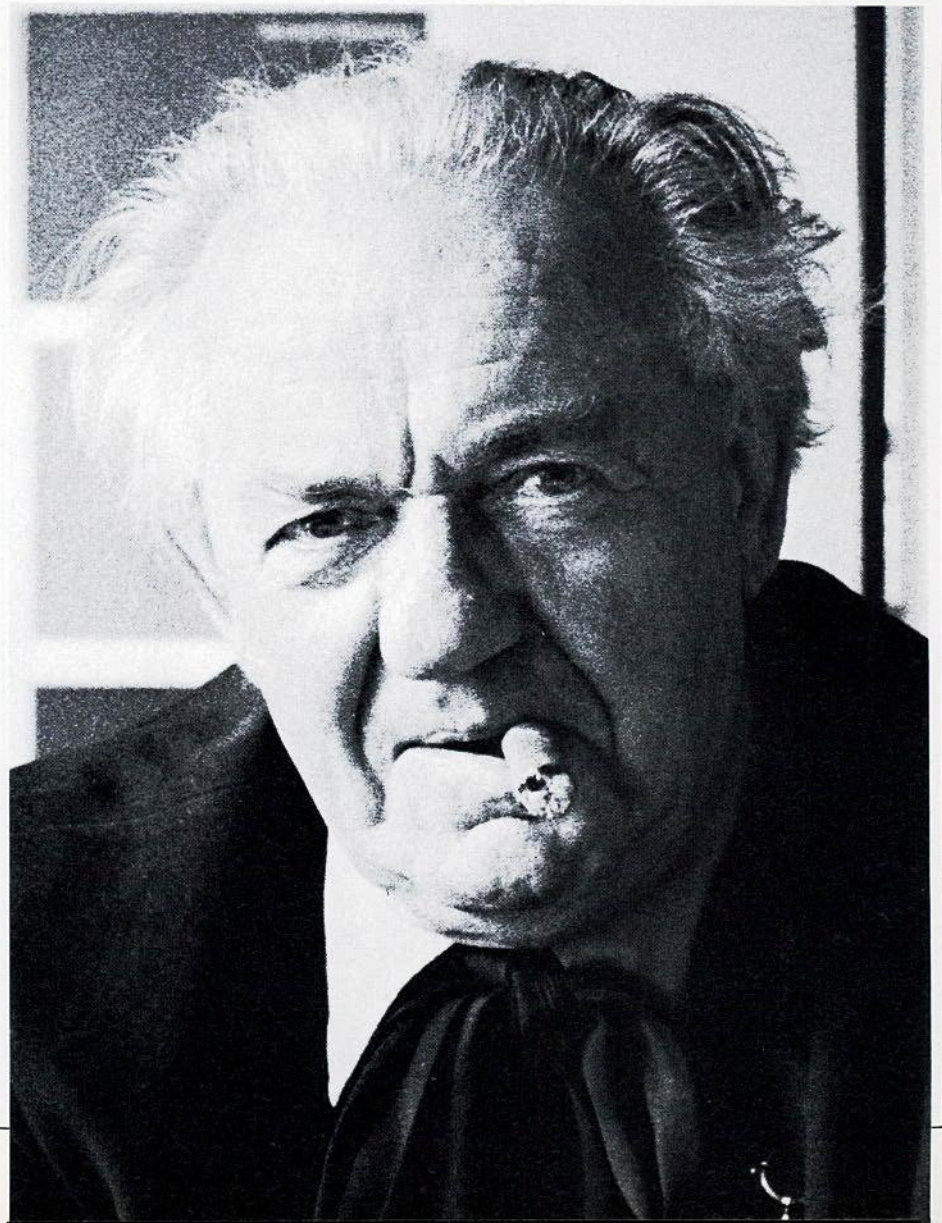
dels van Vasalis, het werk van Elisabeth Eybers, het gehele oeuvre van onze grootste 18e eeuwse schrijfster Belle van Zuylen en dan natuurlijk de meest gewaagde uitgeversonderneming ooit in ons land op touw gezet: de Russische bibliotheek, de vertaling van alle klassieke Russische schrijvers en dit alles fraai gedrukt en voornaam uitgegeven. Nu weet ik wel dat Van Oorschot ook een gekwiekste, als u wilt gehaaide, zakenman was, die het talent had om subsidies te verkrijgen. En ook is bekend (zijn leven kan in anekdotes verteld worden) dat hij agressief en ongemanierd zijn uitgaven bij de boekhandelaars sleet, dat hij met een minimum aan medewerkers alles zelf deed, tot het omdraaien van gebruikte enveloppen toe. En ik weet ook wel, dat hij veel heeft verdiend aan uitgaven van Nescio, van Koolhaas, van Alberts en van de veel omstreden Hermans en Gerard van het Reve; de „kittel van het goud” was hem niet vreemd. Maar dit alles

valt in 't niet bij zijn liefde voor het boek, zijn bewondering voor de schrijvers die veel te zeggen hebben en voor zijn hartstochtelijke behoefte om het goede te verspreiden.

En als ik de uitgever Van Oorschot nu eens vergelijk met de heren van Elsevier en Kluwer, die overnemend of niet overnemend, etend en gegeten wordend, boeken uitgeven zoals een ander kattevoer of wasmiddelen verkoopt (o, zeker ze geven ook goede, onmisbare boeken uit, dat moet niet vergeten worden), dan blijkt dat hun motief macht en geld is en bij Van Oorschot de liefde voor het boek. Goddank zijn er ook nog gelijkgestemde kollega's. Beseffen wij wel dat wij zonder Van Oorschot vele boeken niet zouden kunnen lezen of ze in onooglijke antikwariaten zouden moeten zoeken? Zo heeft hij de cultuur in Nederland blijvend verrijkt. Als alle anekdotes zijn verwaaid, staan zijn uitgaven er nog en zij blijven.

H. Bongers

BIJ DE DOOD
VAN TWEE
J.P. VAN PRAAG-
PRIJSWINNAARS
SIMON
CARMIGGELT
EN GEERT VAN
OORSCHOT

Het Humanistisch Verbond is een organisatie op levensbeschouwelijke grondslag die zich beweegt op en taken verricht op alle terreinen van het maatschappelijk leven. Een van de activiteiten betreft het jongerenwerk. De Landelijke Werkgroep Jonge Humanisten organiseert sinds haar oprichting in 1978 activiteiten voor jongere leden van het Humanistisch Verbond en belangstellenden. Voor de inhoudelijke en organisatorische ondersteuning van deze werkgroep zoeken wij op korte termijn een

JONGERENWERKER (m/v)

met een werktijd van 40%.

De jongerenwerker zal functioneren binnen de afdeling Verenigingszaken. Deze afdeling draagt zorg voor de ondersteuning van een aantal werksoorten in de vereniging.

Hoofdbestanddelen van de functie zijn:

- het adviseren van de Landelijke Werkgroep en haar dagelijks bestuur;
- het geven van aanzetten om te komen tot een beleidsplan t.b.v. de Werkgroep;
- het begeleiden van de organisatoren van themaweekends en studiedagen;
- het ondersteunen van de redactie van de HV-jongerenkrant;
- het voeren van overleg binnen de afdeling Verenigingszaken.

Onze gedachten gaan uit naar een vrouw of man die aan de volgende functie-eisen kan voldoen:

- een voltooide HBO-opleiding;
- in staat zelfstandig en in teamverband te werken;
- beschikt over organisatorische capaciteiten;
- affiniteit heeft met de doelgroep (18-30 jarigen);
- bij voorkeur niet ouder is dan 27 jaar;
- geen bezwaar heeft tegen onregelmatige werktijden.

Kandidaten dienen de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond te onderschrijven.

De arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig de CAO-Welzijn. Salaris, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, tussen f 3378,13 en f 4031,06 bij full-time dienstverband. Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij S. Koopmans, hoofd afdeling Verenigingszaken, tel. 030-318145.

Schriftelijke sollicitaties kunnen tot 15 februari a.s. gericht worden aan het Humanistisch Verbond, t.a.v. mw. A. S. G. van der Rijst, personeelsfunctienaris, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

'Overcinge de Klencke' organiseert op

18 maart 1988 een Studiedag 'Genetische Manipulatie' en de consequenties daarvan voor medici en beleidsmakers in instellingen binnen de gezondheidszorg.

De (beleids-)maatschappelijke consequenties van genetische manipulatie worden vanuit drie invalshoeken belicht:

1. De verzekeringstechnische:
Inleider: Mr. N. de Jong,
alg. secretaris bij de VNZ te Zeist.
2. De medische:
Inleider: Dr. H. Schellekens,
arts, medisch microbioloog en
plv. directeur van het primatencentrum
TNO in Rijswijk.
3. De ethische:
Inleider: Drs. G.G.J. Schoonman, als
theoloog en klinisch psycholoog
verbonden aan het R.K.Z. te
Groningen.

De dag is met name bestemd voor medici en leidinggevenden en beleidsmakers in instellingen binnen de gezondheidszorg.

Kosten voor de dag: f 175,- incl. lunch en conferentiemap.

Inlichtingen en opgave: 'Overcinge de Klencke', Oosterhesselen, tel. 05248-1651.

Instituut voor scholing, vorming en training

OVERCINGE de KLENCKE

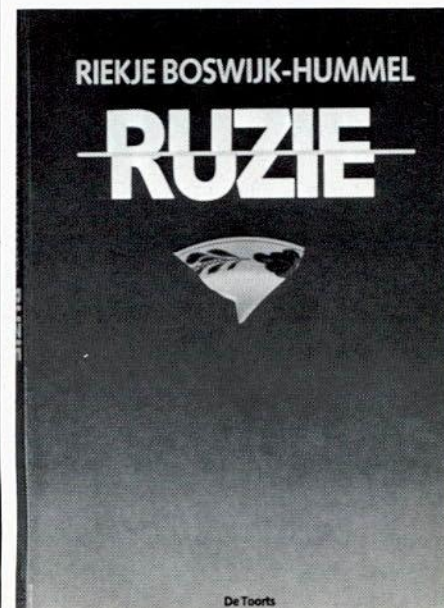
HAVELTE TEL. 05214-1541 OOSTERHESELEN TEL. 05248-1651

BOEKEN OVER EN SUPER

Handreiking voor ruziemakers

Ruzie maakt iedereen wel eens. Er zijn maar weinig mensen die kunnen genieten van het oer-menselijke fenomeen van een fikse ruzie. Velen vinden ruzie maar akelig, sommigen lijden aan een ruzie-achtige relatie. Voor hen die meer over dit oermenselijke fenomeen willen weten, heeft Riekje Boswijk een heel helder boek geschreven. Ze zet de stadia van het proces van ruziemaken op een rij en bespreekt elementen als het dichtklappen, pantseren, zielig doen en dubbele boodschappen uitzenden. Ook geeft de schrijfster een hele serie handzame tips hoe de spiraal van ruzie is te doorbreken. Bijvoorbeeld door het afspreken van een afkoelingsperiode, het afreageren via lichaams oefeningen en het analyseren van dromen. „Aanbevolen en praktisch bruikbaar voor ieder die wel eens ruzie heeft (en wie heeft dat niet?)” vermeldt de flaptekst. Daar kan ik het wel mee eens zijn. Het lijkt me alleen niet makkelijk om als je echt in een konfliktsituatie gevangen zit, deze op eigen kracht te doorbreken met dit boekje in de hand. Dan moet van beide partijen wel een sterke wil aanwezig zijn. Het boek lijkt me meer geschikt voor hulpverleners en hen die in het algemeen over relationele zaken geïnformeerd willen worden. Sympathiek is dat de schrijfster ondanks het ingewikkelde van het onderwerp niet meer aan psychologische theorie overhoop haalt dan strikt nodig is. Ze gebruikt heel gewone, nuchtere taal en komt met herkenbare voorbeelden.

Riekje Boswijk-Hummel: *Ruzie*, uitgeverij De Toorts, Haarlem. Prijs: f 35,-

RUZIEMAKEN, HYPNOSE LOSSINGEN

Therapeutische verhalen voor onder hypnose

Hypnotherapie heeft voor velen misschien de wat mysterieuze klank die ook om het woord hypnose hangt. Terwijl het toch om een vrij gewoon verschijnsel in het leven gaat: de trance. Als ik zit te mediteren, aan het joggen ben (ook wel eens bewegingsmeditatie genoemd), maar ook als ik geboeid naar de TV kijk of even zit te soezen, bevind ik me in trance. Deze wordt gekenmerkt door een grotere ontvankelijkheid en een naar binnen gericht bewustzijn. In trance begrijpen mensen vaak intuïtief de betekenis van hun dromen, symbolen en andere uitingen van het onbewuste. Ze zijn minder gefixeerd binnen hun gevestigde denkkaders en staan open voor „onbewuste lessen“. Hiervan maakt men in de hypnotherapie gebruik. Nadat de cliënt vrijwillig in trance is gebracht, probeert de therapeut inzicht uit het onbewuste op te roepen en in de praktijk te laten brengen. Eén van de methoden daarbij is het vertellen van verhalen. In zo'n therapeutisch verhaal wordt een probleem van de cliënt in metaforen, dus op symbolische wijze uitgebeeld. Een voorbeeld.

MILTON H. ERICKSON

Mijn stem gaat met je mee...

Therapeutische verhalen van Milton H. Erickson
samengesteld en becommentarieerd door
SIDNEY ROSEN

Erickson, de grondlegger van de hypnotherapie, neemt voor zijn verhalen vaak thema's uit zijn eigen vroegste jeugd op de boerderij. Zo vertelde hij het verhaal van een onbekend paard dat het erf van de boerderij van vader Erickson op was komen lopen. Niemand wist van wie het paard was. De jonge Erickson kreeg een ingeving en bood aan het terug te brengen naar zijn eigenaar. Hij klom erop,

leidde het naar de weg, liet het paard verder zijn gang gaan en greep alleen in als het van de weg af wilde om te grazen. Toen het uiteindelijk het erf van een buurman opliep, vele kilometers verderop, vroeg deze aan Erickson hoe hij wist dat het paard bij hem thuishoorde. Erickson antwoordde: „Ik wist het niet – maar het paard wist het. Het enige wat ik heb gedaan, is hem op de weg houden“. Met dit verhaal schetst Erickson bijzonder mooi de taak van de hypnotherapeut: de cliënt terug te brengen naar zijn eigen „ware weg“ en „huis“. Het boek biedt een interessante kennismaking met en vaak onthullende informatie over één der methoden van de hypnotherapie. Er blijven nog talloze vragen ten aanzien van deze therapie over, die andere boeken beter kunnen beantwoorden (bijv. Erickson en Rossi: *Exploraties in hypnotherapie*, van Loghum Slaterus, Deventer). De verhalen van Erickson zijn afgezien van de therapeutische waarde heel aardig. Om ze „een bijzonder voorbeeld van Amerikaanse literatuur“ te noemen, zoals de flaptekst doet, vind ik overdreven.

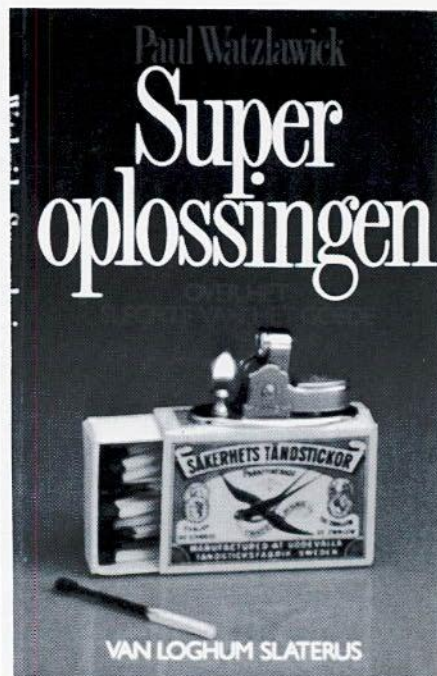
Milton H. Erickson: *Mijn stem gaat met je mee...* Therapeutische verhalen van Milton H. Erickson samengesteld en becommentarieerd door Sidney Rosen. Uitgeverij Karnak, Amsterdam. Prijs f 34,50.

Recepten voor superoplossingen

„Operatie geslaagd, patiënt overleden“ luidt een bekend grapje. Mensen kunnen zo bezig zijn met de manier waarop ze een probleem willen oplossen dat ze op de één of andere manier doorslaan. Paul Watzlawick noemt dat *superoplossingen*, oplossingen die zo super zijn dat ze aan meer dan alleen het probleem een einde maken. Hoe kunnen mensen tot zulke superoplossingen komen?

Soms doordat ze niet beseffen dat steeds méér op een gegeven ogenblik ook anders wordt: het verschijnsel van de schaalvergroting. Het leek bijv. indertijd economisch om supertankschepen in dienst te nemen die twee tot vijf keer het tonnage van een gewone tanker hadden. Tot grote verbazing van de deskundigen werkte het *meer-van-het-zelfde* niet. Door een andere waterverplaatsing gedroegen de reuzen zich minder berekenbaar dan hun kleinere voorgangers. Op klaarlichte dag en bij rustige zee, gebeurden er rampen met deze supertankers. Ook komen mensen tot superoplossingen doordat ze gebio-

logeerd raken door een probleem en de oplossing. Dit geldt vooral als er verband is met een of andere ideologie. Men verliest dan het gevoel voor realiteit en denkt alleen nog in termen van goed en kwaad, wit en zwart, al dan niet. Een bekende affiche uit de Nazitijd luidde: *Nationalsozialismus oder bolschewistisches Chaos?* Een creatieveling verving de tekst door: *Erdäpfel oder Kartoffel?* En daar gaat het om bij het voorkómen van superoplossingen: Creativiteit. Creativiteit om het dualisme van het winst-en-verliesdenken te doorbreken. Om in een file gewoon een auto te laten invoegen zonder dat zelf als een nederlaag te ervaren (ondanks het toeterconcert achter je). Watzlawick heeft een geestig en zeer

leesbaar en leerzaam boekje geschreven met talloze voorbeelden uit literatuur, geschiedenis en psychologie. Het enige waaraan ik me gestoord heb is zijn rechts-Amerikaanse opstelling. De Sandinistische revolutie in Nicaragua wordt een superoplossing genoemd en de Sandinisten met de Ayatolla's in Iran vergeleken. „En in Saigon vraagt men zich vermoedelijk al lang radeloos af wat erger was: de bevrijders uit de USA of die uit Hanoi“. Je kunt superoplossingen natuurlijk ook zien vliegen.

Paul Watzlawick: *Superoplossingen. Over het slechte van het goede.* Uitgeverij Van Loghum Slaterus Deventer, prijs: f22,50.

Albert Nieuwland

Het Instituut voor Epilepsiebestrijding is een ziekenhuis met een landelijke functie voor hulpverlening aan mensen met epilepsie.

Het Instituut gaat uit van een algemeen protestants-christelijke grondslag en biedt diagnostiek, behandeling, verzorging en begeleiding op de locaties "Meer en Bosch" te Heemstede en "De Cruquishoeve" te Cruquius (gemeente Haarlemmermeer), met in totaal 680 bedden en vanuit 8 landelijk verspreide poliklinieken. Bij het Instituut zijn ruim 900 personeelsleden werkzaam.

Het Instituut zoekt een

humanistisch geestelijk raadsman/vrouw 20%

Tot de taken behoren o.a.:

- het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten en hun familie;
- het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het Instituut;
- het vormgeven aan bezinningsbijeenkomsten en gespreksgroepen.

Functie-eisen:

- een (nagenoeg) afgeronde opleiding van het Humanistisch Opleidings Instituut;
- bereidheid tot samenwerking in teamverband met de in het Instituut werkzame geestelijk verzorgers.

De aanstelling geschiedt in overleg met het Humanistisch Verbond.

Informatie over deze functie kunt u verkrijgen via de secretaresse van de Pastorale Dienst,

mevrouw M.E. Renes, tel. (023) 33 90 60, toestel 2235.

Het salaris bedraagt minimaal f 4.157,— en maximaal f 6.282,— bruto per maand bij een volledig dienstverband, conform FG 65. Overige arbeidsvoorwaarden conform de CAO voor het Ziekenhuiswezen.

Uw schriftelijke sollicitatie met vermelding van vacaturenummer 3.03/JO/DH op zowel brief als envelop dient vóór 15 februari 1988 binnen te zijn op de afdeling Personeelszaken van het Instituut, Achterweg 5, 2103 SW Heemstede.

**Instituut
voor
Epilepsiebestrijding**

Meer en Bosch – De Cruquishoeve

**bejaardencentrum
coornherthuis**

De Stichting Coornherthuis te Den Haag, aangesloten bij de Humanistische Stichting Bejaardenhuisvesting, bestaat uit een verzorgingshuis met ca. 178 bewoners en heeft ca. 100 medewerkers.

Het bestuur roept kandidaten op voor de functie van

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSVROUW/MAN

Werkzaamheden:

- het zorgdragen voor een aanbod van geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners;
- het bijdragen aan een goed leefklimaat op basis van humanistische principes;
- het bieden van ondersteunende activiteiten ten behoeve van medewerkers.

Gevraagd:

- een (afgeronde) opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut.
- affiniteit met de problematiek van het ouder worden.

Geboden wordt:

- een aanstelling van 24 uur per week, bij voorkeur verdeeld over minimaal 4 dagen, met ingang van 1 mei 1988;
- een rechtspositie volgens de richtlijnen van de CAO voor bejaardentehuizen;
- salariering in schaal 11 van de CAO, afhankelijk van opleiding en ervaring.

De aanstelling geschiedt in overleg met het Humanistisch Verbond (die participeert in de sollicitatieprocedure), coördinator Mw. P. Hobbelman, tel. 030-318145.

Eveneens informatie te verkrijgen bij de huidige geestelijk raadsvrouw, mevr. A. den Broeder-Velzel, tel. 070-825464, toestel 18.

Sollicitaties dienen binnen drie weken na het verschijnen van dit blad gericht te worden aan de secretaris van het bestuur, Mevr. A. Brouwer-Heybroek, Oranjelaan 1, 2341 CA Oegstgeest.

HUMANITAS WIJST EUTHANASIEPIL KERNRAMPEN AF

Humanitas acht het niet aanvaardbaar om op grote schaal aan de bevolking van ons land een euthanasiepil te verstrekken voor gebruik bij eventuele kernrampen. Humanitas neemt hiermee het advies over van een studiegroep van het Humanistisch Studiecentrum Nederland. Daarin wordt gesteld dat het recht op zelfbeschikking van ieder mens vóór verstrekking pleit maar dat de meer praktische bezwaren echter de doorslag geven. Zo zou iedereen op elk moment van de dag en de nacht een euthanasiepil bij zich moeten dragen. Ook de juridische onmogelijkheden en de ongewenste bijdrage aan wat in het verlengde van het „doemdenken” wordt omschreven als het „doemdoen” als ook het gevaar van verkeerd gebruik danwel misbruik zijn voor het hoofdbestuur van Humanitas reden genoeg om de euthanasiepil voor kernrampen af te wijzen, conform het advies van het HSN.

THEMA VROUWENDAG OP 5 MAART OVER VROUWENVISIE OP SEKSUALITEIT

„Het goede-minaressencomplex kan heel realistische, erotische wensen van vrouwen verhullen en verdoezelen. Het kan zijn dat de vrouw vanuit angst om haar echtgenoot te kwetsen, of vanuit het gevoel dat zijzelf als persoon gewoon niet zoveel waard is, haar eigen wensen ten aanzien van sexueel contact niet duidelijk op tafel durft te leggen. Het kan zijn dat een vrouw verpletterd ligt onder externe maatstaven – soms ook onder de verwachtingen van haar man (partner) – over hoe zij zou moeten functioneren”.

Een citaat uit het boek „Vrouwen en vrijen”, geschreven door Gerda de Bruijn en Willeke Bezemer. Deze laatste, psychologe en werkzaam bij de Rutgersstichting in Eindhoven zal dit jaar de inleiding houden op de HV-Vrouwendag op zaterdag 5 maart. Thema dit keer is: „Vrouwenvisie op seksualiteit”.

Een proeve van ingeburgerde vooroordelen en stigmatisering is op de thema-

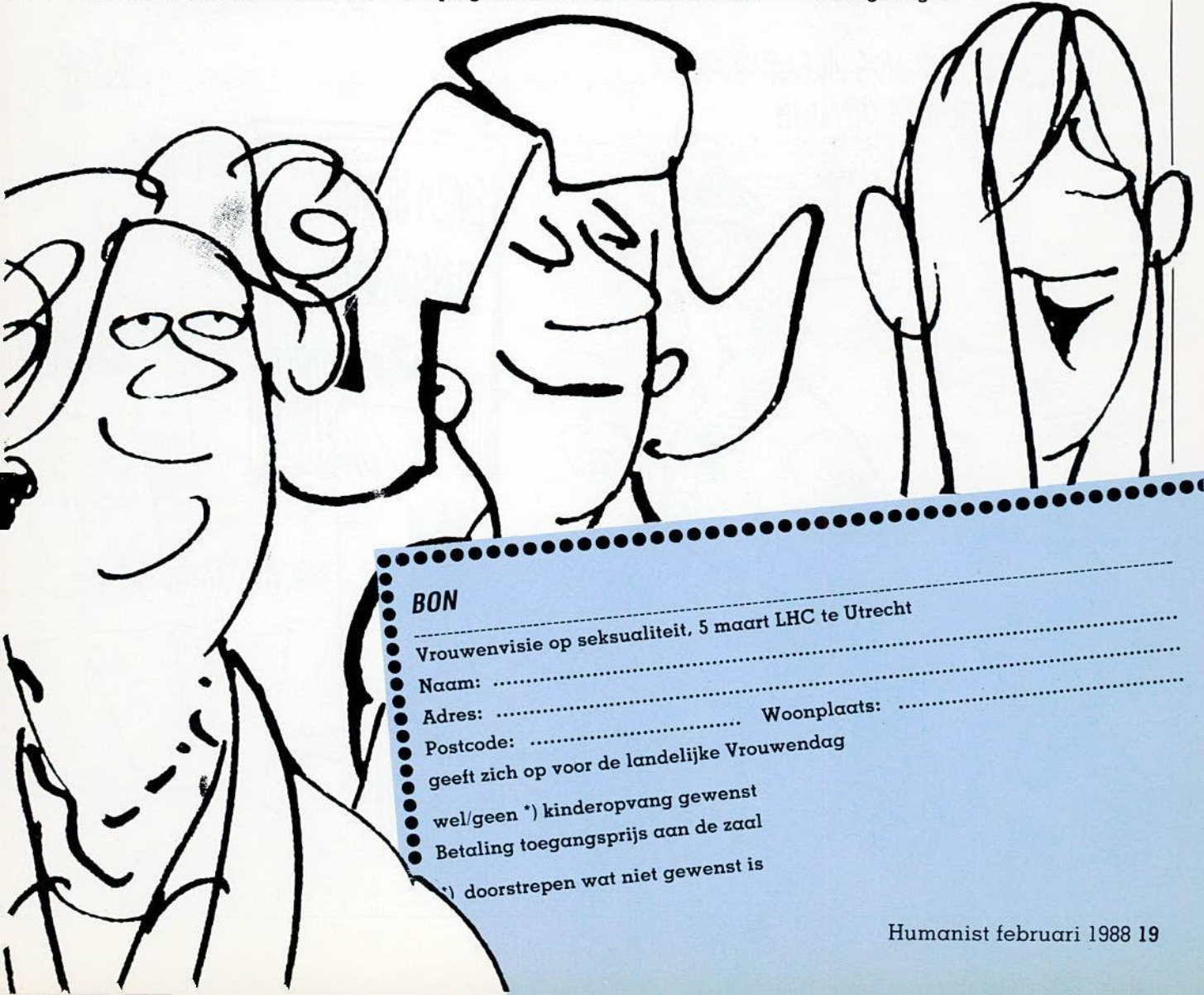
dag te zien in een video-film van de radio- en televisiedienst van het HV. Ook is er de mogelijkheid om deel te nemen aan gespreksgroepen, worden er boeken verkocht en is er 's middags een ronde-tafel-diskussie met enkele genodigden. De muzikale omlijsting van het geheel wordt verzorgd door de aanstekelijke zang van het vrouwenkoor „Averechts”.

Het programma zal de deelnemers

toegestuurd worden in een map waarin ook relevante informatie waarmee u zich alvast kunt oriënteren.

De dag begint om 10.30 uur en eindigt om ongeveer 16.00 uur. De kosten zijn f 10,- per persoon (map, thee, koffie en lunch).

Als (reis)kosten een onoverkomelijk probleem vormen, kunt u contact opnemen met Margreet de Leeuw. U kunt zich voor deze dag aanmelden door de bon in te vullen en op te sturen naar de HV-Vrouwengroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, t.a.v. Ariane de Brauw. U kunt ook bellen: 030-318145 (tst. 22). Tijdige aanmelding is van belang gezien het beperkte aantal plaatsen! Bij voldoende vraag zal voor kinderopvang worden gezorgd.

BON

Vrouwenvisie op seksualiteit, 5 maart LHC te Utrecht

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

geeft zich op voor de landelijke Vrouwendag

wel/geen *) kinderopvang gewenst

Betaling toegangsprijs aan de zaal

*) doorstrepen wat niet gewenst is

MET GENOEGEN GELEZEN

Over 't algemeen zijn we eerder geneigd om ergens op te reageren als we het er niet mee eens zijn of niet goed of mooi vinden. Bij mij bestaat nu de behoefte u alsnog te komplimenteren met het mooi uitgevoerde dubbelnummer dec./jan. van de Humanist, waarin ik met genoeg gelezen heb en naar aanleiding waarvan wij o.a. van gedachten gewisseld hebben gisteren op onze maandelijkse zondagmiddag-diskussiebijeenkomst. Dit is een activiteit van de gemeenschap Amstelland en Buitenveldert, waar we overigens meestal artikelen uit de Humanist als uitgangspunt gebruiken. De behoefte om dit te schrijven is ook gevoed door het signaleren van een tendens naar pessimisme, angst, negativisme. Zonder mijn ogen te sluiten

**REAKTIES OP ARTIKELN IN DE HUMANIST ZIJN WELKOM.
HOUD U HET WEL KORT. LANGE BRIEVEN WORDEN
NIET GEPLAATST OF DOOR DE REDAKTIE INGEKORT.**

voor al het lelijke, slechte, onrechtvaardige, onmenselijke, dat dagelijks op ons afkomt, wil ik toch proberen m'n ogen en oren open te houden voor al datgene, dat wel mooi, goed, waardevol etc. is.

Als wij dat hier, in onze naar verhouding over 't algemeen toch comfortabele situatie, niet op zouden kunnen brengen, wie en waar dan wel? Het signaleren alleen van

iets positiefs is, naar mijn mening, niet voldoende, ik zal daar dan ook uiting aan moeten geven. Ook waarderungen worden vaak pas uitgesproken bij een afscheid of, nog onherstelbaarder, aan een graf.

Vandaar mijn blijk van waardering nú.

Ik wens ieder een ruime blik toe met oog voor zowel het positieve als het negatieve, die onverbrekelijk met el-

kaar verbonden zijn en hoop, dat u veel moedgevende reakties mag ontvangen in 1988.

M.C. Visser-van Vlijmen
(Amstelveen)

IK HEB DE TIJD NOG MEEGEMAAKT
DAT 'IE VOOR NIKS OP GING

Kwartslag

8 februari DE KONT TEGEN DE KRIB

Deel 3: Rosaline Bouma-Scholten (44). Ze voelde weinig voor het huishouden. Ondanks felle kritiek van de omgeving besloot zij na de komst van haar eerste kind door te blijven werken. Alleen haar man steunde haar door dik en dun. Zij werkte een tijdje aan de universiteit en ging vervolgens de commerciële kant op. Dat beviel haar uitstekend. Toen ze door een *headhunter* benaderd werd voor de opbouw van de Nederlandse vestiging van een Franse cosmetica-multinational, nam ze de uitdaging aan. Sinds 3 jaar is zij nu algemeen directeur van een succesvolle en groeiende zaak. Prestige, maar ook lange werkdagen en vaak van huis. Redactie: Rob van der Linden, Ingeborg van Teeseling, Ageeth Scherphuis, Anneke Hannema.

15 februari KWARTSLAG AAN TAFEL: HET HOOGSTE GOED

Jongeren worden geïnspireerd door hun levensovertuiging. Een moslim, een christen, een lid van „Youth with a Mission” en een humanist praten over dat geloof en die overtuiging. Redactie: Ireen van Ditschuyzen, Eveline van Dijk, Baukje Toonstra, Carrie de Swaan.

22 februari UIT HUIS

29 februari DE KONT TEGEN DE KRIB

Sybilla Dekker (45) is sinds 1 december 1984 directeur materiële zaken bij het Ministerie van Landbouw en Visserij, een hoge leidinggevende functie. Zij heeft haar carrière stap voor stap bewust gepland. „Men moet leren groeien, zich voortdurend ontplooiën”. Haar beleid op het ministerie is er onder andere dan ook op gericht – ondanks budgettaire beperkingen – mensen in de gelegenheid te stellen zich te ontwikkelen. Ze stimuleert haar medewerkers cursussen te volgen die aan een verdere groei bijdragen. Zelf wil ze haar eigen carrière nog uitbouwen. Ze wil manager worden van een groot dynamisch concern waar ze kan vernieuwen, organiseren en sturen. Samenstelling: Ageeth Scherphuis, Rob van der Linden, Ingeborg van Teeseling, Anneke Hannema.

RADIO & TELEVISIE

HV - RADIO
Het Voordeel van de Twijfel
maandag van 12.05 tot 13.00 uur
op Radio 5

HV - TELEVISIE
Kwartslag
maandag van 19.12 tot 19.27 uur
op Nederland 2

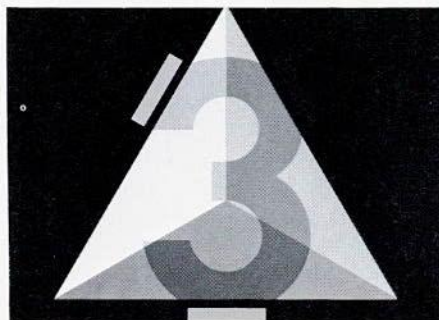
HET HUMANISTISCH VERBOND VERHUIST NAAR NEDERLAND 3

Het zal u de komende maanden vaak gebeuren dat er op uw televisie iemand dozen staat in te pakken, grasmatten van stadions in verhuishagens laadt, de bullen op een verhuiskarretje gooit en er vandoor gaat. Want in Hilversum wordt verhuist!

Alle omroepen zonder leden verlaten Nederland 1 en 2. Vanaf 4 april bestaat het nieuwe net Nederland 3. En het Humanistisch Verbond – de televisie tenminste – verhuist mee.

Het heeft veel konsekwenties voor ons. Allereerst is er dat nieuwe net. Zullen de liefhebbers van goede programma's ons dan nog weten te vinden? Zijn we in staat samen met NOS, Ikon, RVU en Teleac er een boeiend net van te maken? Er verandert veel: de uitzendtijd bijvoorbeeld. Kwartslag zal blijven bestaan maar we verhuizen naar de donderdagavond. Met de Vrije Gedachte en het Nederlands Israelitisch Kerkgenootschap zullen we daar een levensbeschouwelijk kwartier vullen. We zullen ook langere programma's gaan uitzenden – drie discussieprogramma's en drie dokumentaires – op andere tijden. En mocht de regeringskommissaris voor mediazaken ook nog besluiten dat we uitbreiding krijgen van onze zendtijd dan kan Nederland 3 net iets wat je zoekt worden.

We houden u op de hoogte.

Het voordeel van de twijfel

1 februari OPUS DEI

Jeroen Nuyteren spreekt met leden en oud-leden van deze uiterst conservatieve katholieke organisatie over de vaak vreemde en soms achteraf betreunde en bekritiseerde methodes die er in zwang zijn.

8 februari SOCIALE ADVOKATUUR, VOOR WIE EIGENLIJK?

Rina Spigt onderzoekt de achtergronden van rechtsbijstand voor kansarmen en machtelozen en de verschillende inzichten omtrent wie wel en wie niet voor deze diensten in aanmerking zouden komen, zoals bijvoorbeeld het al dan niet weigeren van rechtsbijstand aan een verkrachter.

15 februari RECHTSTREEKS PANEL- PROGRAMMA

Met Ankie Peijpers (schrijfster), Karel Roskam (publicist) en Wouter van Dieren (milieudeskundige) over diepere achtergronden en onderstromingen van actuele ontwikkelingen.

22 februari AMERIKA EN DE DEMOKRATIE

Deze maand zijn de voorverkiezingen voor het presidentschap begonnen. Het veld raakt uitgedund. Wie blijven er over, wat willen ze? Heeft dit spektakel wel of niet met democratie te maken. Met onder meer hoogleraar „Amerikanistiek” prof. Lammers uit Leiden. Samenstelling: Ruud Jans.

29 februari BEÏNVLOEDING

De redactie van Het Voordeel van de Twijfel praat met een aantal mediadeskundigen en journalisten over mechanismen van beïnvloeding. Onder meer Rudie van Meurs, die enkele jaren geleden in Vrij Nederland tal van onthullende reportages maakte over fraude en machtsmisbruik. Verder met Daniël Buykle, die door zijn onverzettelijke houding tegenover de gevestigde machten en orde uit de BRT werd verwijderd, (en tevens bekroond werd met de Houten Camera van de rtv-dienst van het HV) en Jaap van Ginneken, die lezingen houdt over het beeld dat Amerikanen via hun media van Nicaragua krijgen.

HOOFDBESTUUR AKKOORD MET BEGROTING

Een groot deel van de hoofdbestuursvergadering in december was nodig om de begroting voor 1988 te bespreken. Hoewel het aantal leden vorig jaar toenam, kan de penningmeester de eindjes maar net aan elkaar knopen. Omdat de hoogte van enkele subsidies nog onzeker was, is de definitieve vaststelling van de begroting op 3 februari. Naar verwachting zal er een klein tekort zijn.

Inhoudelijk is van gedachten gewisseld over de wet Gelijke Behandeling. Al vele jaren maakt het HV zich sterk voor een goede wet die diskriminatie effectief kan tegengaan. Een kleine commissie bestudeert de initiatieven van de regering en de PvdA. Versterking van deze commissie met een geïnteresseerde, juridisch deskundige humanist zou zeer welkom zijn. Belangstellenden kunnen contact opnemen met de beleidssecretaris op het Centraal Buro, Bert Boelaars, 030-318145.

Intussen is het HV verheugd over het D66-initiatief om groepsacties mogelijk te maken. Dit voorjaar zal de Tweede Kamer deze wet behandelen. Als ze wordt aangenomen kunnen belangenorganisaties namens gediskrimineerde personen naar de rechter stappen. Het HV zou dan bijvoorbeeld kunnen procederen voor mensen die geestelijke verzorging te kort zijn gekomen in een ziekenhuis waar wél een structureel aanbod gv is voor christenen.

VERBONDSRAAD: VEEL WAARDERING VOOR WERKPLAN VERENIGINGSZAKEN

De Verbondsraad (VR) in december was voor een groot gedeelte gewijd aan het werkplan van de „Afdeling Verenigingszaken“. Met ingang van 1 januari is op het Centraal Buro deze nieuwe sectie van start gegaan. Alle ondersteuning voor verenigingsactiviteiten is hierin

gebundeld: plaatselijke geestelijke verzorging (pgv), vormingswerk, kadertraining en -advisering, uitvaartbegeleiding, Humus, vrouwen-, jongeren- en homowerk, enz. Het werkplan bevat de uitgangspunten voor het werken in de periode tot 1990. Er was veel waardering voor het plan. Met name het initiatief om alle gemeenschappen persoonlijk door functionarissen te laten bezoeken, oogstte bijval. Op die manier kan worden nagegaan hoe de wensen en behoeften in het land liggen. Uiteraard werden bij het werkplan ook kanttekeningen geplaatst. De landelijke ondersteuning van de pgv is velen een grote zorg. Den Bosch en Alkmaar noemden zichzelf als voorbeelden van plaatsen waar het werk niet van de grond kan komen, omdat de beschikbare begeleiding van het landelijk bureau al „vol“ zit. Clari Paschier antwoordde namens het hoofdbestuur dat men via een eenvoudige registratie eerst overzicht wil krijgen van al het werk. Nu de richtlijnen voor de organisatorische opzet van de pgv in werking zijn getreden, wil het hoofdbestuur voorzichtig omgaan met het beschikbaar stellen van meer functionarissen. De Verbondsraad nam een motie om dit af te dwingen niet in behandeling.

Van verschillende kanten werd gevraagd om meer bezinning in het activiteitenpakket. Onder andere over de vraag of het HV geestelijke begeleiding kan organiseren voor personen die overwegen een huwelijks- of samenleefverbintenis aan te gaan. In verband hiermee werd er op gewezen dat bij een huwelijk op het stadhuis

humanisten als ambtenaar van de burgerlijke stand kunnen fungeren. Gemeenschappen kunnen dit zelf stimuleren, bijvoorbeeld door er op te wijzen dat de steeds grotere groep buitenkerkelijken slechts één officiële gebeurtenis kent om de huwelijksvoltrekking formeel te bezegelen, namelijk het bezoek aan stad- of gemeentehuis.

Het plan om het kaderblad Humus voort te zetten werd door de Verbondsraad met instemming begroet. Het budget is enigszins beperkt waarbij er op werd gewezen dat de uitvoering best sober kan omdat het hier een *intern* communicatie-orgaan betreft. Een nadere notitie werd toegezegd. Deze zal een concrete invulling van het werk voor 1988 bevatten. De Verbondsraad kan dus de vinger aan de pols houden. De Verbondsraad drong verder aan op een landelijke richtlijn „onkostenvergoeding vrijwilligers“. Deze is in een vergaand stadium van voorbereiding. Tevens werd aandacht gevraagd voor de regionale training van hvo-geevenden. Het bestaande aanbod wordt als te beperkt ervaren. Datzelfde werd gezegd over de ondersteuning van het Vredesberaad door het Centraal Buro. De Verbondsraad ging akkoord met het voorstel van het hoofdbestuur om het Humanistisch Perspektief in de vereniging als permanent discussiestuk te hanteren. De beschikbare tekst zal voortdurend worden besproken en bijgesteld.

Over de identiteit van bestuurlijke vertegenwoordigers in en namens het HV werd vastgesteld dat deze functies alleen door leden kunnen worden uitgeoefend. Functionarissen kunnen

geen bestuurlijke functie in HV-verband vervullen; zij zijn wel adviseurs. Indien ze geen lid zijn dienen ze minimaal de beginselen te onderschrijven en zich na verloop van tijd persoonlijk te verantwoorden t.a.v. het lidmaatschap.

Tot slot kwam in deze Verbondsraad de levensbeschouwelijke signatuur van zieken- en verzorgingstehuizen aan de orde. Het is ook het hoofdbestuur een doorn in het oog dat in een aantal gebieden van Nederland het streekziekenhuis eenzijdig christelijk van kleur is. Door bezuinigingen van de overheid neemt het aantal fusies in deze sector toe. Het HV is van mening dat de „laatste“ instelling in een regio onder een pluriform bestuur behoort te staan, zodanig dat recht wordt gedaan aan de geestelijke verscheidenheid in de betreffende omgeving. De fusie in de regio Ede-Wageningen is een bekend voorbeeld van hoe het *niet* moet. Het rapport Bommeljé/Doorn heeft voldoende aangegeond hoezeer de buitenkerkelijkheid overal is toegenomen. Toch zijn er nog hele gebieden waar mensen niet kunnen kiezen voor een openbaar huis, terwijl dit soort voorzieningen uit de gemeenschapsgelden worden betaald. Daarom ook is nog steeds op veel plaatsen humanistische geestelijke verzorging als keuze niet aanwezig. In de kontakten met de niet-konfessionele politieke partijen heeft het HV deze nijpende kwestie onder de aandacht gebracht. Zowel VVD als PvdA en D66 blijken het te betreuren dat zij vanuit het parlement weinig invloed kunnen uitoefenen. Niettemin bestaat de bereidheid om na te gaan hoe verbetering kan worden gerealiseerd. Het HV zal een en ander met grote aandacht blijven volgen.

Bert Boelaars

WAT DOET HUMANITAS IN ZUTPHEN?

Op zondag 21 februari om 10.30 uur zal de heer Huub Mares (gewestelijk funktio-

naris van Humanitas) uiteenzetten wat de zusterorganisatie van het HV Humanitas precies doet. Ook wat beide organisaties samen zouden kunnen doen in deze regio. Plaats: Polbeek, Van Dorenborchstraat 1 in Zutphen.

KUNST IN MEPPEL

Een bijzondere avond vindt op 16 februari plaats bij Fong Sheng (Stationsweg 9 in Meppel) als alle leden van de afdeling Meppel/Steenwijk zelf creatieve produkten mee kunnen nemen. Beeldend kunstenaar Onno de Ruyter zal verder een inleiding houden over kunst en humanisme. U bent van harte welkom om 20.00 uur. En wie eerst nog ter plaatse Chinees wil eten, moet even Gerrie Manak bellen (05220-52283) en moet al om 18.15 uur aanwezig zijn.

SPINOZA IN HOOFDDORP

De filosoof dr. W. N. A. Klever zal op woensdag 27 januari een lezing houden over het onderwerp „humanisme, toegelicht aan de filosofie van Spinoza“. Om 20.00 uur begint het in de Eersteling, Haamstedestr. 4 in Hoofddorp.

NATUUR EN KULTUUR IN EMMEN

Daar gaat het over op zondag 28 februari in Emmen, over de mens als wezen tussen natuur en cultuur. Drs. Guus den Besten zal hierover een inleiding houden in de Schans, Laan van het Kweekbos 118 in Emmen. Aanvang is 14.00 uur, dus u kunt eerst ook nog uitslapen.

VERDIEP HUMANISME IN DEN HAAG

Een soort vervolgcursus humanisme zou je het kunnen noemen. Het wordt op vier woensdagavonden gegeven (24 februari; 2, 9 en 16 maart)

en begeleid door Bram Warburg. Er zijn geheel geen kosten verbonden aan deze verdiepingskursus. Plaats is het Humanistisch Centrum aan de Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag. U kunt zich aanmelden via tel.nr. 070-833337 Doen!

VERBODENHEID IN AMSTERDAM

Een hele cyclus hebben ze in Amsterdam georganiseerd rond het thema Verbodenheid. Wat februari betreft zal op maandag 8 februari oud HV-voorzitter Rob Tielman een lezing houden over zelfbeschikking en verbodenheid. En op dinsdag 23 februari zal pater Jan van Kilsdonk het hebben over het begrip verbodenheid in de westerse religies. De cyclus loopt tot mei, plaats is steeds Reinier Vinkelekkade 64 in Amsterdam-Zuid. Om half acht is de koffie reeds klaar, toegang is gratis en iedereen is welkom. Maar om acht uur gaan wel de deuren dicht.

VAN 'T ZELFDE

Van 't Zelfde, de uitgave van de homowerkgroep van het Humanistisch Verbond is onlangs van de persen gerold. In dit twaalfde nummer berichten over humanisme en homoseksualiteit, ontwikkelingen in de RK-kerk, IHEU en homoseks, een opiniërend artikel over pedofilie, informatie over het komend ontmoetingsweekend en informatie over de homowerkgroep. Wie graag een nummer wil ontvangen kan schrijven of bellen naar de HV-homogroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. (030)318145.

COR DE RONDE IN MEPPEL

De voormalige burgervader van Brielle heeft een jumelage (een soort partnerschap) tot stand gebracht met de Tsjechische stad Havlickuv Brod. Daardoor worden bijvoorbeeld scholieren uitgewisseld tussen de steden. Dit alles ter bevordering van een beter begrip tussen oost en west. Hoe breng je zoiets

tot stand? Cor de Ronde weet er alles van, en u ook als u zondag 13 maart zijn lezing bijwoont. Die begint om 20.00 uur in Fong Sheng, Stationsweg 9 in Meppel.

KUNST IN HOORN

Op zondag 14 februari organiseert de afdeling Hoorn een lezing over kunst en humanisme met de Kunstenaars Hoorn e.o. Inleiding, forum en discussie. Vanaf 14.30 uur is de zaal open waar een expositie van de Hoornse kunstenaars is ingericht. Plaats van handeling is de Boterhal, Kerkplein 36 in Hoorn. Aanvang lezing: 15.00 uur.

NORMEN EN WAARDEN IN DEVENTER

Landelijk voorzitter Jan Glastra van Loon en Ien van den Heuvel, voorzitter van het Interkerkelijk Vredesbe-

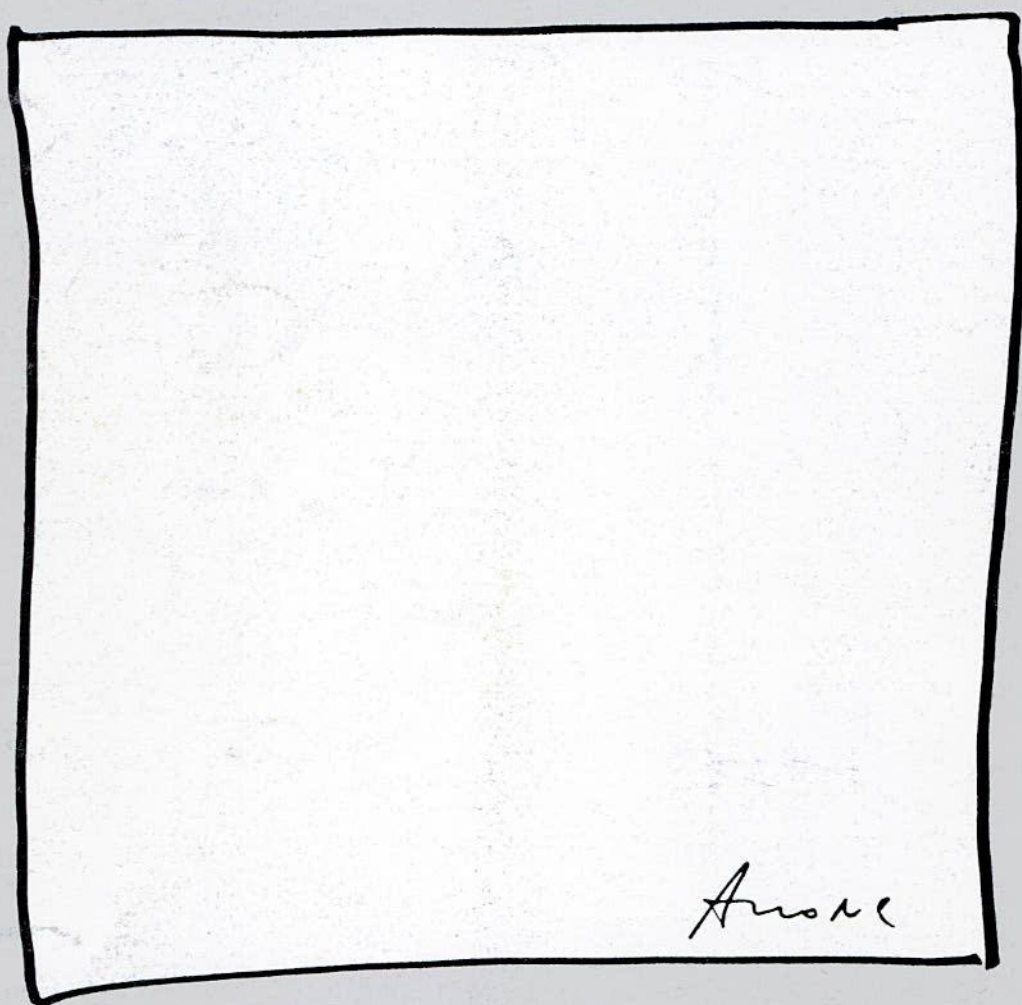
kussiëren over het thema „normen en waarden in de politiek“ vanuit humanistisch, respectievelijk godsdienstig oogpunt.

Dit gebeurt op zaterdagmiddag 27 februari om 14.00 uur in de Deventer schouwburg. De bijeenkomst ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Gemeenschap Deventer wordt besloten met een optreden van Ron Klipstein, humanistisch kleinkunstenaar. Een trio van het Zwolse Conservatorium verzorgt de muzikale omlijsting. De Gemeenschap Deventer wil met deze middag, die vrij toegankelijk is, iedereen laten delen in de nieuwste ontwikkelingen in het denken over de ethische kanten van het politieke bedrijf. Beide inleiders zijn politiek actief en kennen de problematiek van binnen uit.

VROUW EN WERK IN ROTTERDAM

Op zaterdag 27 februari wordt in Rotterdam een regionale Vrouwendag gehouden. Er is een aantrekkelijk programma samengesteld voor deze dag die 's morgens om 10.00 uur begint. Er zal een video worden getoond van een sollicitatieprocedure. Stan van de Besselaar belicht het werk van de Vrouwen-Werkwinkel en Mieke de Wit (vrouwenstudies, Erasmusuniversiteit) geeft haar visie op vrouwen en werk voor de toekomst. Ook zal worden gediscussieerd aan de hand van een drietal stellingen. De dag duurt tot 16.00 uur. Kosten zijn f 7,50, en voor kinderoppas f 5,-. Informatie en opgave: Cor Springeling (010-4199658) of Nettie Tinhout (01890-15242).

GOD HEEFT NOOIT DE FOUT
BEGAAN OM ZICH ERGENS
TE LATEN ZIEN